

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут ресторанно-готельного бізнесу та туризму
Кафедра туризму та країнознавства

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ

Гарант освітньої програми

к. пед.н., доцент

_____ Богатирьова Г.А.

« ____ » _____ 2021 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»
зі спеціальності 242 «Туризм»
за освітньою програмою «Туризм»

на тему: **«КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ІСПАНІЇ:
РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ»**

Виконав здобувач вищої освіти	Студентка групи зТУР-17 Паляниця Дар'я Олегівна	_____ (підпис)
Керівник:	к.пед.н., доцент Богатирьова Г.А.	_____ (підпис)

Засвідчую, що у кваліфікаційній роботі
немає запозичень з праць інших
авторів без відповідних посилань
Здобувач вищої освіти _____

Кривий Ріг
2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
імені Михайла Туган-Барановського**

Навчально-науковий інститут ресторанно-готельного бізнесу та туризму
Кафедра туризму та країнознавства
Форму здобуття вищої освіти очна
Ступінь «Бакалавр»
Галузь знань 24 «Сфера обслуговування»
Освітня програма «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Гарант освітньої програми

к.пед.н., доцент

_____ Богатирьова Г.А.
« ____ » _____ 2021 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Паляниці Дар'ї Олегівни

1. Тема роботи «Культурно-пізнавальний туризм Іспанії: регіональні особливості розвитку»

Керівник роботи к.пед.н., доцент Богатирьова Г.А.

Затверджені наказом ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського
від « ____ » _____ 2021 року № _____

2. Строк подання студентом роботи: « ____ » _____ 2021 року

3. Вихідні дані до роботи: законодавчі і нормативно-правові акти України, інформація Державного комітету статистики України, Всесвітньої туристичної організації, Всесвітньої ради з туризму та подорожей, звіти і аналітичні публікації міжнародних організацій, вітчизняні і зарубіжні періодичні видання, наукова література, інформаційні ресурси мережі Інтернет, результати власних спостережень та досліджень.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): особливості розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії;

регіональні особливості культурно-пізнавального туризму Каталонії та Андалусії: порівняльна характеристика; сучасний стан культурно-пізнавального туризму Іспанії.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) графіки, таблиці, схеми, рисунки _____

6. Дата видачі завдання «_____» _____ 2021 року _____

7. Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір напрямку дослідження, аналіз бази та літературних джерел, визначення об'єкту, предмету та завдань дослідження. Формулювання, обґрунтування та затвердження теми роботи		
2	Підготовка основної частини роботи		
3	Підготовка висновків та рекомендацій роботи		
4	Підготовка вступу роботи.		
5	Аналіз та інтерпретація отриманих результатів, оформлення роботи		
6	Представлення роботи на кафедрі для рецензування, отримання рецензій та відгуків		
7	Оформлення презентаційних матеріалів, проходження нормоконтролю		
8	Захист дипломної роботи		

Здобувач в.о. _____
(підпис)

Паляниця Д.О.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____

Богатирьова Г.А.

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

Сторінок: 61, рисунків: 3, таблиць: 8, використаних джерел: 62, додатків: 5

Мета кваліфікаційної роботи: аналіз розвитку культурно-пізнавального туризму в Іспанії та його регіональних особливостей на прикладі Каталонії та Андалусії.

Об'єкт: туристична діяльність Іспанії.

Предмет: регіональні особливості розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії (на прикладі Каталонії та Андалусії)

Завданнями роботи визначені: дослідження особливостей розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії; порівняльний аналіз розвитку особливостей розвитку культурно-пізнавального туризму в регіонах Каталонії та Андалусії; окреслити шляхи удосконалення розвитку культурно-пізнавального туризму в окремих регіонах Іспанії; розробити практичні рекомендації щодо покращення розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії в регіонах Каталонії та Андалусії.

Методи / методика, використані у кваліфікаційній роботі: метод наукової індукції та дедукції – для розробки наукових підходів до визначення категорії культурно-пізнавального туризму, абстрактно-логічного – при визначенні основних проблем розвитку культурно-пізнавального туризму, статистичні методи – при демонстрації основних тенденцій туристичної галузі, метод моделювання – при розробці концептуальних засад розвитку культурно-пізнавального туризму в Іспанії.

Основні висновки та рекомендації: на підставі зробленого дослідження було сформульовано пропозиції щодо підвищення ефективності управління розвитком культурно-пізнавального туризму Іспанії; надані рекомендації для туроператорських фірм, що спеціалізуються на проектуванні турів для знайомства зі світовою культурною спадщиною та культурою Іспанії. Варто звернути більше уваги на якість екскурсійного обслуговування, загалом, на кваліфікаційну підготовку екскурсоводів. Інформаційне забезпечення для розвитку культурно-пізнавального туризму також потребує удосконалення та реформ. Зв'язки з громадськістю і проведення спеціалізованих туристських виставок потребують нової та креативної реклами.

Ключові слова: КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ, ІСПАНІЯ, КАТАЛОНІЯ, АНДАЛУСІЯ, КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

ЗМІСТ

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Вступ	6
1. Теоретико-методичні засади розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії	8
2. Регіональні особливості культурно-пізнавального туризму Каталонії та Андалусії: порівняльна характеристика	21
3. Шляхи удосконалення розвитку культурно-пізнавального туризму в окремих регіонах Іспанії	35
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	56

ВСТУП

На сьогоднішній день культурно-пізнавальний туризм можна вважати найбільш поширеним серед інших типів туризму. Його головне призначення полягає у ознайомленні з туристичними пам'ятками (пам'ятками культури, архітектури, історії, мистецтва, етнічними особливостями, життям і побутом окремих етносів).

На даний час тема кваліфікаційної роботи є дуже актуальною. Іспанія вже багато років поспіль визнається Всесвітньою туристською організацією як лідер за обсягами туристських потоків та є однією з найкрасивіших і дивовижних країн Європи з загадковою і цікавою історією. Іспанія набуває все більшої популярності серед туристів всіх регіонів Європи, приймаючи кожного року все більше відвідувачів. Коли мандрівник вирушає до країни, йому зазвичай цікавий регіон, де є сукупність усіх цікавих туристичних ресурсів. Тому доцільно проводити дослідження наявних туристичних ресурсів країни за регіонами, зокрема унікальних природних та культурних ресурсів з метою визначення тих, що мають потенціал для розвитку. Порівнюючи історично-культурну спадщину Іспанії, доцільно стверджувати, що найбільше ресурсів для розвитку культурно-пізнавального туризму мають регіони Каталонія та Андалусія.

Уряд Королівства Іспанії дуже піклується по туристичну індустрію та створив декілька організацій, які займаються розвитком, формуванням та контролем туристичної діяльності країни.

Поряд з цим, недостатньо висвітлені особливості формування віртуальної культури бакалаврів з туризму в процесі професійної підготовки, не в повному обсязі розкриті можливості візуальних засобів передачі знань та їх реалізації у процесі професійної підготовки бакалаврів з туризму; потребує вивчення проблема створення умов для занурення у віртуальне середовище та моделювання реальності за допомогою комп'ютерних технологій.

Виходячи з викладеного, **метою роботи** аналіз розвитку культурно-пізнавального туризму в Іспанії та його регіональних особливостей на прикладі Каталонії та Андалусії.

Для досягнення викладеної мети дослідження в роботі ставляться наступні **завдання**:

1. Дослідження особливостей розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії.
2. Порівняльний аналіз розвитку особливостей розвитку культурно-пізнавального туризму в регіонах Каталонії та Андалусії.
3. Окреслити шляхи удосконалення розвитку культурно-пізнавального туризму в окремих регіонах Іспанії.
4. Розробити практичні рекомендації щодо покращення розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії в регіонах Каталонії та Андалусії.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є туристична діяльність Іспанії.

Предметом роботи є регіональні особливості розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії (на прикладі Каталонії та Андалусії).

Методи / методика, використані у кваліфікаційній роботі: метод наукової індукції та дедукції – для розробки наукових підходів до визначення категорії культурно-пізнавальний туризм, абстрактно-логічного – при визначенні основних проблем розвитку культурно-пізнавального туризму, статистичні методи – при демонстрації основних тенденцій туристичної галузі, метод моделювання – при розробці концептуальних засад розвитку культурно-пізнавального туризму в Іспанії.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі і нормативно-правові акти України, інформація Державного комітету статистики України, Всесвітньої туристичної організації, Всесвітньої ради з туризму та подорожей, звіти і аналітичні публікації міжнародних організацій, вітчизняні і зарубіжні періодичні видання, наукова література, інформаційні ресурси мережі Інтернет, результати власних спостережень та досліджень.

Структура роботи: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел та додатків. Робота містить 38 сторінок, 6 рисунків, 2 таблиці, 6 додатків, 64 наукові джерела.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Теоретико-методичні засади розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії

Основною метою культурно-пізнавального туризму є подорож з пізнавальними цілями. В процесі такої подорожі туристи знайомляться з культурними цінностями (архітектурою, живописом, музикою, театром, фольклором, традиціями, звичаями), історією країни та розширює їх ерудицію і кругозір. Термін «культурний туризм» з'явився лише у 80-ті роки ХХ століття та передбачає знайомство з усіма пам'ятками, але в більшій мірі пов'язаний з художньою спадщиною (мистецтво, архітектура). У міжнародній практиці цей вид туризму було офіційно включено до матеріалів Всесвітньої конференції з культурної політики у 1982 році [7].

Як показав аналіз досліджень вчених Любіцевої О.О., Бартошука О.В., Гуменюка А.І та інших можна говорити про чотири етапи становлення та розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії. До таких етапів віднесено:

перший етап характеризується появою перших туристів, коли подорожі були ще недостатньо організовані, відвідування туристичних місць мало стихійний характер; поняття «туризм» в сучасному вигляді взагалі ще не існувало);

другий етап масового розвитку (XVII початок XIX століття) характеризується тим, що туризм набув масового характеру, проте культурно-пізнавальний туризм не виділяється як окрема галузь туризму та приділяється мало уваги його особливостям;

третій етап становлення (початок XIX століття – 1980-і роки) характеризується ознаками організації культурно-пізнавального туризму; коли ведеться робота з культурними пам'ятками; при цьому держава сприяє підтримці та розвитку культурно туризму; на державному рівні проводиться охорона національної культурної спадщини Іспанії;

четвертий етап (1980-і роки – теперішній час) це час бурхливого розвитку культурно-пізнавального туризму; він існує як окремий вид рекреаційного туризму та виходить на міжнародний рівень стрімкий розвиток; Іспанія стає провідною країною для розвитку даного виду туризму та керує культурно-пізнавальним туризмом на державному рівні [4; 18; 32].

Важливою особливістю культурно-пізнавального туризму є те, що зазвичай відвідувачі, які подорожують у межах даного виду туризму, це люди віком від 40 до 60 років, високоосвічені, мають естетичні вподобання, знаються на історії культурних пам'ятоків, мистецтві, етнічних та природніх особливостях різних народів [20].

Пріоритетною є культурна місія туризму, сутність якої полягає у розширенні ціннісних горизонтів соціокультурного життя людини, в піднесенні людини над повсякденністю. Саме тому, культурно-пізнавальний туризм стає сьогодні більш прогресивним та насиченим цікавими формами проведення

дозвілля. Як показав аналіз проблеми, у світі цей вид туризму займає друге місце по популярності серед туристів (рис. 1.1.).

Джерело: Складено автором за даними веб-сайту [60].

Рисунок 1.1 – Популярність видів туризму серед туристів

Як видно з рисунку 1.1 культурно-пізнавальний туризму займає 20% від опитаних щодо пріоритетності видів туризму серед туристів. Саме цей факт дозволяє стверджувати, що потрібно розглядати культурно-пізнавальний туризм саме в рамках гуманітарного знання, з позицій культурологічного підходу. В сучасних умовах цей вид туризму виходить за межі економічної діяльності, суто економічного явища, набуває ознак соціального і культурного феномену.

Звичайно, мова йде про «нове розуміння культури в суспільстві і усвідомлення необхідності збереження культурного різноманіття в світі розширює перспективи розвитку культурного туризму як чинника регіонального розвитку в умовах глобалізації» [3].

Для нашого дослідження пріоритетним стало положення про те, що Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (UNESCO), яка несе відповідальність за збереження і захист усіх матеріальних і нематеріальних культурних надбань людства визначає пізнавальний туризм як «відмінний від інших, «що враховує культури інших народів» [60].

Аналіз наукових праць вчених (Кляп М.П, Любіцевої О.О, Дроздової Г.М, Кочеткової А.А. та ін.) дозволяє стверджувати, що існують різні визначення поняття культурно-пізнавального туризму. Але єдиною і основною метою цього виду туризму завжди виступає знайомство з історією і культурою країни та огляд історичних пам'яток. Кляп М.П. характеризує термін «культурно-пізнавальний туризм» як «відвідання історичних, культурних або географічних визначних

пам'яток. Він акцентує увагу саме на суспільних цінностях, які є головним об'єктом подорожі в рамках цього виду туризму та виділяє три основні групи пам'яток - історичні, культурні, географічні [28].

Любіцева О.О. у своїх працях акцентує увагу на тому, що культурно-пізнавальний туризм це «ознайомлення туристів з природою, культурно-історичним надбанням і сучасним життям країни» [32]. Автор дає розуміння того, що пізнання культури не є можливим без поєднання минулих і сучасних надбань людства. Дослідження Дроздової Г.М. також спираються на специфіку даного виду туризму та визначають його як: «Подорож з метою ознайомлення з історико-культурними цінностями й унікальними природними об'єктами» [23].

На основі наукових пошуків та досліджень праць туристичної сфери Кочеткова А.А. дає найповніше та найточніше визначення даного виду туризму та слугує узагальненням до вищесказаних теорій. «Культурно-пізнавальний туризм – це здійснення подорожей, метою яких є відвідання історичних, культурних або географічних визначних пам'яток, ознайомлення туристів з природою, культурно-історичним надбанням і сучасним життям країни» [29].

Пізнавальний вид туризму ще називають екскурсійним, тому що головною метою якого є огляд визначних пам'яток, а головною особливістю - насиченість поїздки екскурсійною програмою для знайомства з культурними надбаннями. Під час екскурсій людина отримує більш точну і розгорнуту інформацію, може запитати про те, що його цікавить або хвилює. Адже проводять екскурсії досвідчені професіонали екскурсіводи-мистецтвознавці, які знайомлять туристів з живописом, проводячи лекції по знаменитим картинним галереям; з балетом і оперою по місцях дії відомих літературних творів, по місцях життя великих письменників та поетів [13].

Зокрема, Пуцентейло П.Р. найпопулярнішим напрямом у організації та проведенні даного виду туризму визначає культурно-пізнавальні автобусні тури. Захоплюючи екскурсійну програму також пропонують і круїзи. Безперечно, культурно-пізнавальний туризм тісно переплітається з іншими видами туризму. Якщо мова йде про культурно-пізнавальну поїздку по святих місцях, тобто, паломницький туризм, такий тур «називають одночасно і екскурсійним, і релігійним» [46]. Також метою подорожі все частіше стають одночасно покази природних надбань, пам'яток культури, звичаїв інших народів, тому такий тур можна одночасно вважати і екскурсійним, і етнографічним, екологічним і культурно-пізнавальним.

Важливим є те, що культурно-пізнавальний туризм охоплює всі аспекти подорожі, і є важливим засобом створення культурних зв'язків і міжнародного співробітництва. Завдяки культурно-пізнавальному туризму людина дізнається про життя, культуру, звичаї іншого народу; формується імідж кожного туристичного регіону. Від цього фактору залежить популярність туристичної області та направленість туристичних потоків до даного регіону. Як стверджує Близнюк А.М. «Успіх розвитку туризму залежить не тільки від матеріальної бази, інфраструктури та оснащення передовими технічними установами, але і від унікальності національної культурної спадщини» [6].

Ми дійшли висновку, що саме культура через свої унікальні особливості все частіше «спонукає людей проводити відпустку в подорожі та вирушати саме до різних культурних регіонів світу» [7]. Більшість туристів сприймають в цілому культурні комплекси складовою частиною яких є природа. Вагомість та інформативність культурних комплексів визначається їх художньою та історичною цінністю, також не менш важливим є фактор доступності по відношенню до місць попиту. Об'єкти, які відвідують туристи, сприяють їх духовному збагаченню, розширенню кругозору. «Пізнання світу спонукає до освітньої єдності людства, сприяє підвищенню рівня толерантності і правильного розуміння багатого різноманіття культур нашого світу» [19].

Історико-культурні рекреаційно-туристичні ресурси – це пам'ятки історії і культури, створені людиною, які мають суспільно-виховне значення, становлять пізнавальний інтерес і можуть бути використані в рекреаційно-туристичній діяльності. До складу історико-культурних рекреаційно-туристичних ресурсів входять пам'ятки історії, археології, архітектури, мистецтва, етнографічні пам'ятки та пам'ятки народної творчості [27].

Визнаним є факт, що історико-культурний потенціал країни є основою для розвитку культурно-пізнавального туризму, який включає все культурне середовище країни з традиціями і звичаями. Невід'ємною частиною є твори художників, архітекторів, музикантів, письменників, праці вчених, нематеріальне надбання, що включає фольклор, народні промисли, фестивалі, релігійні ритуали.

Малюга Л.М. ствержує, що культурно-пізнавальний туризм розвивається в трьох взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих напрямках [34]:

- пізнання культури і культурної спадщини;
- охорона і відродження культури;
- діалог культур.

М погоджуємося з думкою, що для розвитку культурно-пізнавального туризму може бути задіяна будь-яка місцевість з мінімальними рекреаційними ресурсами, але для його масового розвитку потрібно певна концентрація об'єктів культурної спадщини. До таких ресурсів відносять окремі об'єкти споглядання:

- пам'ятники археології;
- пам'ятники ландшафтної археології;
- культову і цивільну археологію;
- технічні комплекси і споруди.
- музеї, театри, виставкові зали;
- малі і великі історичні міста;
- сільські поселення;
- соціокультурну інфраструктуру;

Пам'ятки історії та культури можуть бути предметом вивчення багатьма науковими дисциплінами. У більшості випадків під ними розуміють окремі споруди, предмети, пам'ятні місця, пов'язані з історичними подіями, витвори матеріальної і духовної культури, які мають історичну, наукову, художню або якусь іншу культурну цінність [27].

Масляк П.О у праці «Рекреаційна географія» стверджує: «нині всі види рекреаційної діяльності все більше переплітаються між собою та створюють основу культурно-пізнавального туризму. Пізнавальний аспект наявний практично в усіх видах культурного туризму [35].

Дичковський Д.І. виділяє наступні підвиди пізнавального туризму: культурно-подієвий та культурно-історичний [20].

1. Культурно-подієвий - подорож з метою участі або споглядання певної події (свята, спортивного змагання або природного явища) Це також інтерес до старовинних традицій країн з організованими фестивалями та церемоніями, що передбачає наявність відповідних туристичних ресурсів та спеціальної підготовки до них [7].

2. Культурно-історичний – подорож з метою відвідування історичних пам'яток і пам'ятних місць, тематичних лекцій з історії та інших заходів. Це гарний привід для місцевого населення пишатися своєю культурою та ділитися витворами мистецтва з туристами. Культурна, історична та природна спадщина розділена на такі підвиди:

а) надбання, що використовується в загальному плані туристами (фестивалі, пам'ятники);

б) надбання змішаного користування. В основному це менш значні історичні пам'ятники, музеї, театри, заповідники. Але слід прийняти до уваги, що історичний пам'ятник є не настільки виразний зовні, як, наприклад, пам'ятник архітектури. Його включення до складу турпродукту вимагає спеціальних навичок у туроператора;

в) надбання, що використовується місцевим населенням - цивільні споруди, культові об'єкти, кінотеатри, бібліотеки [21].

3. Культурно-етнографічний – подорож з метою пізнання культури етносу (народу чи народності), об'єктів, предметів і явищ етнічної культури, побуту, мови, фольклору, традицій і звичаїв, знайомство з культурною спадщиною свого народу, етнічних заповідних територій. Етнічний туризм може бути як внутрішнім, що являє собою дослідження глибинки міськими жителями з метою ознайомлення з фольклором, побутом, культурою і мовами народів), так і зовнішнім, який пов'язаний з відвідуванням історичної батьківщини або місць народження родичів туриста [28].

4. Культурно-релігійний туризм має за мету інтерес до релігій країни, відвідування культових споруд, місць паломництва, тематичних лекцій з релігії, знайомство з релігійними звичаями, традиціями, обрядами. Паломницькі потоки формуються екскурсійним туризмом релігійної тематики. Також деякі тури можуть організовуватися одночасно як для паломники, так і для туристів. Вони відвідують культові святині і архітектурні пам'ятки минулого у визначений час і дні року. Якщо для паломника важливий духовний момент, то релігійний турист відправляється в подорож по Святих місцях, і його поїздка буде тривати не так довго, як для звичайного туриста, проте вона може бути організована в будь-який час року і не прив'язана до культових свят [34].

5. Культурно-археологічний – подорож з метою відвідування пам'яток старовини, місць розкопок, участь в археологічних експедиціях. Все більшої

популярності набуває підводний археологічний туризм, який дає можливість подорожувати крізь віки цивілізації і культури затонулих міст. Це дуже актуальна пропозиція, тому що під час таких турів туристи не лише можуть прослухати лекцію професійного археолога, але і доторкнутися до предметів давнини [24].

6. Культурно-екологічний туризм має за мету інтерес до взаємодії природи і культури, до природно-культурних пам'яток, відвідування природно-культурних ансамблів, участь у культурно-екологічних програмах. У нас час екологічна ситуація світу знаходиться майже на критичному рівні. Екологічний туризм покликаний сформувати суспільну свідомість щодо охорони та раціонального використання природних багатств; донести до людей важливість питань захисту навколишнього середовища та привернути увагу в останні роки до відвідування місць з незмінним або мало зміненим природним середовищем. Завдяки величезним рекреаційним і пізнавальним можливостям та спрямуванню коштів, які отримані від організації турів, екологічний туризм дозволяє пом'якшити удари та ганебне ставлення людини, які вона завдає природі. Також це дозволяє зберегти фрагменти незайманої природи і сприяє примноженню природних цінностей та рятує наш світ від глобальних катастроф [5].

У працях Циншена В. пояснюється: «історико-культурний туризм являє собою туристичну аттрактивність, яка визначається сукупністю факторів культури та історії. По загальному значенню історико-культурний туризм є найбільш активною частиною серед усіх чинників туристичної атрактивності [10]. Пам'ятки історії та культури, як правило, розміщені дуже нерівномірно, існують території, де їх кількість досить значна. Однак кількісний сумарний показник цих пам'яток ще не дає уявлення про рівень їх пізнавальної цінності і привабливості, він також не достатній для ґрунтовних висновків щодо доцільності їх включення у відповідні туристичні маршрути [27].

У Таблиці 1.1. представлені культурні цінності, які формують аттрактивність країни для іноземних туристів:

Таблиця 1.1. - Культурні цінності, які формують аттрактивність країни для іноземних туристів

Культурні цінності, які формують аттрактивність країни для іноземних туристів		
	Культурні цінності	Приклади
1	мистецтво і література	відомі діячі літератури, театру, кіно, твори скульптури; художні промисли; театри, студії
2	історичні цінності	пам'ятники людської цивілізації та соціально-економічної культури; стародавні міста, руїни стародавніх міст; пам'ятники військової культури

		(фортеці, оборонні стіни і вали, місця битв і боїв)
3	архітектурні цінності	архітектурні ансамблі, палацові комплекси, культові споруди храми; малі архітектурні форми (будівлі, вежі, арки, зали, пантеони, мавзолеї, меморіальні печери, камені і обеліски); гідротехнічні споруди (греблі, канали, гідроелектростанції); портово-промислова архітектура; рекреаційна архітектура
4	тематичні парки та ландшафти	штучні ландшафти (селітебні, рекреаційні, спортивно-оздоровчі, промислові, транспортні)
5	міське середовище та культура	міське середовище і міська культура; панорами міст; ландшафтно-планувальна організація і забудова міст
6	музейні цінності	музеї, виставки, історико-культурні заходи та презентації

Джерело: Складено автором за даними [10].

За об'єктивними оцінками, атрактивність історико-культурних ресурсів визначається дуже просто – за кількістю відвідувачів об'єкта за одиницю часу. Такий підхід, на перший погляд, зручний, але дуже недосконалий. Існує багато факторів (економічних, господарських, культурних, релігійних, соціальних та інших), які впливають на оцінку атрактивності, як реальну, так і потенційну [27].

Для правильної і точної оцінки культурних комплексів, які задіяні у туристичних цілях, існують два основні методи дослідження:

1) ранжирування культурних комплексів за їх місцем у світовій та вітчизняній культурі;

2) необхідний і достатній час для огляду визначних пам'яток, що дозволяє порівнювати різні території за перспективністю історико-культурного потенціалу. Повинні бути досліджені практичність та раціональність побудови туристичних маршрутів та доступність від одної культурної точки до іншої [36].

Але це досить абстрактні та невичерпані методи для оцінки культурних комплексів. На практиці може статися так, що ті культурні комплекси, які були високо оцінені фахівцями, не завжди стають популярними серед туристів, ба навіть зовсім не викликають захоплення та уваги. Одним з основних завдань організаторів туризму є не тільки створення культурного комплексу для туризму, але й покладання сил на збереження його на досить тривалий історичний період. Більшість туристичних вподобань та інтересів визначається модою, тому постійно втримувати туристів біля визначених культурних надбань не є можливим. На думку учених, «уявлення про цінності культурних комплексів

залежить від рівня освіти, національних особливостей туристів, приналежність до суспільних верств населення та своєї особистої думки» [42].

Довготривалість інтересу туристів до конкретного культурного об'єкту залежить також від того, чи відповідає він ціннісним критеріям, які сформовані у населення та чи може він стати об'єктом задоволення духовних та розумових потреб туриста. Подлепіна П.О. стверджує, що «стабільний інтерес прослідковується до таких об'єктів світової культурної спадщини, як єгипетські піраміди, антична архітектура, старовинні письмена та знаряддя праці наших предків. Ця культурна спадщина цінується вже не одне століття та продовжуватиме дивувати нащадків» [41].

Існує лише одна країна у світі, яку можна з гордістю назвати «музеєм під відкритим небом» - Королівство Іспанія. Простори цієї країни дбайливо зберігають культурні та історичні пам'ятники, які будуть віками цінуватися та не втрачати своєї популярності. Особливістю Іспанії є те, що унікальна культурна спадщина утворилася в наслідок тривалої взаємодії християнського й ісламського світів. Слід зауважити, що ця країна вже багато років поспіль визнається Всесвітньою туристською організацією як лідер за обсягами туристських потоків та є однією з найкрасивіших і дивовижних країн Європи з загадковою і цікавою історією. Кожне міське і багато сільських поселень пишаються унікальними об'єктами архітектури, музеями, пам'ятниками, сакральними святинями. Кожна культурна перлина країни не потребує представлення та цінується майже кожним відвідувачем.

Нерухомі пам'ятки історії та культури є важливою частиною наступності та спадковості в розвитку культури, значною мірою визначають духовний потенціал нації. Іспанія значну частину прибутків отримує від вмілої експлуатації історико-культурного потенціалу. Цьому сприяє велика кількість пам'яток, їхня висока художня цінність, добра збереженість, вміла організація туристичних послуг [39].

Архітектура в іспанській культурі завжди посідала провідне місце, тому уряд країни все багато століть поспіль піклується про свої культурні надбання не жалкуючи коштів на будівництво шедеврів та розвиток профільної освіти. Архітектура – це точний барометр рівня розвитку країни, її історії, культури й інтелектуального рівня народу, тому цей вид мистецтва є “візитною карткою” будь-якої країни. Кожен іспанець може гордо заявити, що його країна має найбезцінніший культурний скарб у всій Європі та навіть – світі [59].

За кожним століттям та плином часу змінювалась іспанська доба панування, змінювалась культура; до неї привносилися нові традиції, додавалися різні риси, були побудовані такі архітектурні витвори мистецтва, які існують лише в єдиному і неповторному екземплярі. Іспанська культура бере свій початок 400 - 100 тис. років до н. е. Сьогодні збережені наскельні розписи печери Альтаміра, що використовуються з метою пізнавального туризму. Знахідки VI ст. до н.е. представлені в багатьох археологічних музеях по всій Іспанії і використовуються як екскурсійні об'єкти показу в пізнавальному туризмі. Це кам'яні стіни Таррагони на Середземному узбережжі та розписні керамічні вази. Надбаннями III ст. до н. е. є римські театри, акведуки, храми, мости. Вони

розташовані майже по всій території країни та використовуються з метою пізнавального туризму. 711 - 718 роки стали початком зародженням мавританської культури та подарували світу палац Альгамбра, який знаходиться у Кордові. Особливістю палацу є унікальна архітектурна побудова та стиль. Також є цінним культурним надбанням та використовується для екскурсійного туризму [39].

Розвиток середньовічної архітектури Іспанії є поєднанням мавританського стилю з італо-французькими напрямками. Таке розмаїття архітектурних стилів створило різнопланові забудови середньовічних іспанських міст завдяки яких з'явилися вузькі звивисті вулиці, що вели до площі з ратушею та храмом. До сьогоденішнього часу збереглися міста-замки Андалусії, які є об'єктами культурно-пізнавального туризму. Вагомий вплив середньовічної архітектури мають регіони Бургундії, Каталонії та країна Басків [61].

Колоніальні часи принесли країні новий різновид архітектури – готику. У Валенсії в цей період було збудовано кращий зразок громадянської споруди - Лонха у місті Пальма, яка слугувала зразком для побудови інших архітектурних надбань цього регіону та Сарагоси. Всі ці будівлі зараз є екскурсійними об'єктами. До усіх туристичних екскурсійних маршрутів включено пам'ятки іспанського бароко - колегію Сан-Томасо, що в Мадриді та архітектурний ансамбль Пласа Майор в Саламанці [50].

XIX ст. стає переломним у розквіті культурних надбань Іспанії. З'являється справжня перлина архітектурного стилю – модерн. Найяскравішим представником якого був Антоніо Гауді, що збудував культові туристичні будівлі по всій Іспанії: Храм Святого Сімейства у Барселоні (Додаток А), Палац і парк Гуеля (Додаток Б) [22].

Талант іспанських архітекторів був неперевершеним. Особливість їх майстерності полягала правильному поєднанні національні традиції з сучасним архітектурним баченням. Державна влада посідала у розвитку архітектури дуже велике значення. Вона прикладала усіх зусиль для розробки програми підготовки спеціалістів, відкривала навчальні центри, виділяла великі кошти на реалізацію дуже сміливих проєктів.

Історико-культурний потенціал Іспанії надзвичайно різноманітний та з успіхом виводить країну у світові лідери за чисельністю туристичних прибуттів. В цій країні є все для того, щоб надавати туристичні послуги: пізнавальні, екскурсійні, етнографічні. Невід'ємним у культурно-пізнавальних екскурсіях є споглядання на художню спадщину світових геніїв - Ель Греко, Дієго Веласкеса, Франсисько Гойя. Культурна спадщина Іспанії поповнилася у XX ст. такими екстравагантними художниками: Пабло Пікассо, Хуаном Грісом, Хоаном Міро і Сальвадором Далі. Що стосується літературних творів, то саме Іспанія є домівкою роману «Дон Кіхот Ламанчеський» Мігеля Сервантеса [39].

Музеї Іспанії – це ще одна частина культури, найвідомішим з яких є «Прадо (Додаток Б) у Мадриді. Має у своєму арсеналі картини із королівських колекцій 16-17 століть, так і сучасне мистецтво. Не менш відомими музеями є Іспанський музей сучасного мистецтва, музеї Хоакін Соролья та Тіссен Борнемісса, Національний музей археології. Відомими на увесь світ є іменні

музеї художників: Пікассо у Барселоні; Ель-Греко у Толедо; музей Гуггенхейма у Більбао, музей іспанського абстракціонізму у Куенці [48].

Іспанія також не втрачає популярність серед подієвого туризму. Країна кожного року проводить багато видовищних фестивалів серед яких найпопулярнішим є Сан-Фермін. Не менш вражаючими та колоритними є фієсти, найважливіша з яких фієста у Валенсії та квітневий ярмарок в Севільї. Але найважливішим днем у житті кожного іспанця є 12 жовтня. Іспаніда (Додаток В) - це національне свято, метою якого є святкування єдності і дружби між всіма іспаномовними країнами. Це свято присвячено багатій історії такої гостинної країни та запрошує усіх бажаючих дізнатися більше про її культуру [39].

Завдяки безлічі факторів культурний туризм став світовим соціокультурним феноменом зі своєю гуманітарною і глобальною місією. Зокрема, привернути увагу широкої світової громадськості до проблем збереження культурного надбання, національних етнокультур, культурної самобутності, культурного різноманіття, а також проблем взаємодії туризму і культури, туризму і культурного різноманіття, туризму і міжкультурного діалогу [20].

Іспанія для розвитку культурно-пізнавального туризму, та туристичної галузі в цілому, враховує дію факторів, які найчастіше використовуються у процесі керування та аналізу туристичної сфери, а саме зовнішніх (екзогенних) і внутрішніх (ендогенних), які в туризмі мають специфічні прояви. Ван Циншен серед зовнішніх факторів, які впливають на розвиток культурно-пізнавального туризму називає такі групи: політичні, фінансово-економічні, науково-технічні [10]. Загальні фактори, які впливають на розвиток культурно-пізнавального туризму Іспанії наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2. – Фактори, які впливають на розвиток культурно-пізнавального туризму Іспанії

Фактори, які впливають на розвиток культурно-пізнавального туризму Іспанії	
Позитивні	Негативні
<ul style="list-style-type: none"> • політична стабільність, активна участь у міжнародних організаціях (ЮНЕСКО), сильна економіка • привабливість іспанської культури, багаті історично-культурні ресурси, охорона спадщини • країна займає лідируючі позиції серед розвинених країн, широкий та якісний сектор послуг • сучасні інформаційні технології за допомогою яких просувається культурний туристичний продукт 	<ul style="list-style-type: none"> • ризик прояву міжнародного тероризму та національних заворушень, небезпечних мітингів • податкова політика, дефіцит бюджету через економічні кризи, що призведе до зменшення туристичного фінансування

	<ul style="list-style-type: none"> • толерантність населення, відсутність дискримінації на національному та релігійному ґрунті • регулювання туризму на державному рівні, створення регіональних туристичних секторів, співпраця з іншими туристичними підприємствами 	
--	---	--

Джерело: Складено автором за даними веб-сайту [60]

В культурно-пізнавальному туризмі крім загальноновизнаних факторів, існують ще пізнавальність, повнота і достовірність інформації, естетичність, оптимальність маршруту. До специфічних мотивацій попиту додаються пошук новизни, справжність культурної спадщини, міжкультурність, що передбачає орієнтованість турпродукту на національний сегмент ринку споживачів, міжкультурний принцип відбору інформації, міжкультурне спілкування з носіями досліджуваної культури [34].

Особливості розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії і охорона культурної спадщини створена на таких основних принципах:

1) будь-яка місцевість володіє, в тій чи іншій мірі, культурною спадщиною. При цьому культурна спадщина характеризується багатомірністю, багатофункціональністю;

2) підхід до використання історико-культурної спадщини в усьому світі характеризується насамперед використанням концепції збереження та сталого розвитку соціальних і територіальних спільнот. Однак, при цьому розвиток і використання історико-культурної спадщини розглядається як імпульс розвитку території..

3) культурна спадщина буде розвиватися тільки в тому випадку, якщо навколо територіальних об'єктів цієї спадщини буде створюватися і функціонувати відповідна туристично-рекреаційна інфраструктура, яка дозволить створити комплексний продукт, який є атрактивний як для туристів, так і для жителів даної місцевості (резидентів).

4) культурний туризм, крім того що сам є основою створення туристської інфраструктури, повинен використовувати вже сформовану соціальну інфраструктуру території [36].

Підсумовуючи сказане, слід зауважити, що Іспанія використовує не весь свій історико-культурний потенціал. Для того, щоб визначити привабливість іспанських областей для розвитку базових видів туризму, та відобразити перелічені культурні пам'ятки у наглядному варіанті, була проведена інтегральна бальна оцінка забезпеченості рекреаційно-туристських ресурсів для кожної адміністративно-територіальної одиниці країни (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Інтегральна бальна оцінка забезпеченості рекреаційно-туристських ресурсів Іспанії

	Назва АТО (автономні області)	Курортно-лікувальний	Культурно-пізнавальний	Релігійний	Інтегральна оцінка РТР
№					
1	Андалузія	+++	+++	+++	+++
2	Арагон	+	++	+	+
3	Астурія	++	+	++	++
4	Балеари	++	+	+	+
5	Валенсія	++	++	++	++
6	Галісія	++	++	+++	++
7	Естрематуда	++	++	++	++
8	Канари	++	+	+	+
9	Кантабрія	++	+	+	+
10	Кастілія-Ла-Манча	++	++	++	++
11	Кастілія-Леон	++	++	+++	++
12	Каталонія	++	+++	+++	++
13	Країна Басків	++	+	++	++
14	Ла-Ріоха	+	+	+	+
15	Мадрид	++	++	++	++
16	Мурсія	++	+	+	+
17	Наварра	++	++	++	++
Території: + - ресурсодефіцитна; ++ - ресурсозбалансована; +++ - ресурсонадлишкова					

Джерело: Складено автором за даними веб-сайту [62]

Рекреаційна проблематика стала досить актуальною для всього цивілізованого світу ХХ ст., через її пов'язаність із реалізацією одного з найголовніших прав людини – права на відпочинок. На поч. ХХІ ст. у більшості держав світу рекреація розвивається як система, що надає можливості для ознайомлення з природою, культурою, звичаями, духовними та релігійними цінностями країни. Відповідно розроблена й методологія дослідження РТП та РТР території. Збір та аналіз даних проводили періодичні видання. Ознайомитися з їхніми публікаціями можна на сторінках «Міжнародний туризм», «GEO», «Вояж и Отдых», «Вокруг Света». Аналіз цих періодичних видань дозволив виділити декілька основних аспектів ресурсно-рекреаційної проблематики щодо Іспанії та дослідити п'ять напрямів аналізу РТР Іспанії:

- 1) природних РТР (дослідження культурних ландшафтів);

2) природно-антропогенних РТР (досліджуються геосистеми, до складу яких входять як природні, так і антропогенні об'єкти – національні парки Іспанії)»;

3) архітектурно-історичні РТР (різні типи архітектурно-містобудівних споруд);

4) біосоціальні РТР (культурно-історичні та інші об'єкти, пов'язані з певним життєвим циклом – епізодом, наприклад, життя і творчість Сальвадора Далі);

5) інфраструктурні РТР (заклади, що становлять матеріальну базу розміщення рекреантів та туристів – готельні мережі, транспортні шляхи сполучення) [25].

Висновки свідчать про те, що вісім регіонів Іспанії можуть повністю задовольнити потреби відвідувачів у культурно-пізнавальному виді туризмі. Астурія, Балеарські острови, Канари, Кантабрія, Країна Басків, Ла-Ріоха та Мурсія мають позначку ресурсодефіцитних регіонів для пізнавального туризму.

2. Регіональні особливості культурно-пізнавального туризму Каталонії та Андалусії: порівняльна характеристика

Кожен регіон країни, який став одним із найпопулярніших серед інших, має унікальні природні комплекси, величезний список історико-культурного надбання, провідну інфраструктуру та добре знається на використанні своїх ресурсів для розвитку туристичної діяльності.

Іспанська держава складається з сімнадцяти Автономних регіонів та двох міст Сеути та Мелільї. І лише два регіона – Каталонія та Андалусія можуть повністю задовольнити потреби мандрівників у культурно-пізнавальному туризмі. Ці дві іспанські перлини відмічаються найбільш відвідуваними та популярними серед туристів через свою унікальну культурну спадщину та прекрасні природно-рекреаційні ресурси. Проте, кожен регіон має свої особливості та неповторність серед культури місцевого населення та історичного впливу на витвори мистецтва [39].

Кожний культурний витвір надійно охороняється спеціальною установою Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО). У списку Всесвітнього Надбання Іспанія на 2020 рік має 48 найменувань та завдяки цьому посідає друге місце у світі за кількістю пам'яток після Італії. Перші п'ять культурні надбання були занесені до списку у 1984 році на восьмій сесії Комісії Комітету всесвітнього надбання ЮНЕСКО [59]. Захистом іспанських надбань також займаються Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS) та Панєвропейська федерація культурної спадщини (Europa Nostra), які координують зусилля країн з проблем використання пам'яток історії і культури в туризмі в Європі та світі в цілому, що сприяє соціокультурному та економічному розвитку країн та регіонів, розвиває міжкультурний діалог [11].

Андалусія володіє 11 культурними надбаннями, це: архітектурні ансамблі Альгамбра, Хенераліфе, Альбасин у місті Гранада; Історичний центр міста Кордова; Севільський собор, Севільський Алькасар та Архів Індій у місті Севілья; Національний парк Доньяка у місті Уельва; Монументальні ансамблі Відродження міста Убера і Баеса, провінція Хаен; Дольмени Антекери у місті Антекера; Місто Мадина у Кордові [60]

У Каталонії налічується 6 культурних пам'яток: Витвори Антоніо Гауді у Барселоні; Монастир Поблет у місті Таррагона; Палац каталонської музики і лікарня Сан-По у місті Барселона; Археологічний комплекс Таррако у Таррагоні; Романські церкви у Валь-деБой, місто Лерида [22].

Варто зазначити, що Каталонія та Андалусія є найпопулярнішими регіонами серед мандрівників у всій Іспанії. Як свідчать статистичні данні, Каталонія має більше туристів у своїх теренах, тому що володіє більшою кількістю культурного надбання та більш популярна для розвитку культурно-пізнавального туризму. Хоча туристи з кожним роком відвідують регіон дуже нерівномірно, що відображено на рис. 2.1.

Джерело: Складено автором за даними веб-сайту [39]

Рисунок 2.1 – Туристичні потоки до Каталонії та Андалусії з 2016 по 2020 роки.

У 2019 році через кризу провінція втратила одразу 13 мільйонів іноземних туристів, порівнюючи із 2018, коли був рекорд мандрівників за останні роки – 19 мільйонів. Андалусія хоч і отримує менше відвідувачів, проте турпотік до провінції залишається досить стабільним. Найнижчими показниками за останні десять років є 2020 рік через жакливу катастрофу – пандемію COVID-19 [38].

Досліджуючи особливості розвитку культурно-пізнавального туризму Каталонії та Андалусії, були вибрані основні ознаки рекреаційно-туристичних ресурсів для порівняльної характеристики:

1. Геотуристичне положення та природно-кліматичні умови (порівняння та дослідження регіонів на наявність вдалого розташування та його вплив на туристичний розвиток);

2. Культурно-природні та екологічні ресурси (порівняння національних парків Каталонії та Андалусії, ландшафтів та приморських територій, які використовуються для пізнавального туризму);

3. Архітектурно-історичні ресурси (культурні надбання віків, які задіяні у екскурсійній справі: собори, музеї, історичні пам'ятки; порівняння стилів та розвиток архітектури споглядання);

4. Інфраструктурні ресурси (готельні мережі, транспортні шляхи сполучення, об'єкти харчування Каталонії та Андалусії);

5. Культура місцевого населення, звичаї, особливості менталітету.

Характеризуючи регіони, перш за все визначаємо, що геотуристичне положення Іспанії дуже вигідне. У своїх володіннях країна має вихід до узбережжя теплих морів (Середземноморського, Кантабрійського та до

Атлантичного океану), що дозволяє їй бути однією із кращих для розвитку пляжно-купального виду туризму. Має комфортні погодно-кліматичні характеристики, завдяки яким активно використовує свої території для туризму майже увесь рік. Також велике значення для економіки є близькість до головних споживчих туристичних ринків на території з ландшафтним розмаїттям [39]. Як показує практика, геотуристичне розташування автономних співтовариств є невід'ємним чинником їхнього економічного розвитку та впливає на культуру. Ті регіони, які віддалені від зовнішніх кордонів території знаходяться у менш сприятливій ситуації, ніж прибережні та потребують більшого фінансування та розвитку.

Андалусія розташована на півдні Іспанії. До складу регіону входять вісім провінцій: Севілья (столиця Андалусії), Уельва, Кордова, Кадіс, Малага, Гранада, Хаен, Альмерія. Сусідніми регіонами є Мурсія, Естремадура та Кастилія-Ла-Манча. Має вихід одразу до двох головних узбережжь Європи - Середземного моря, Атлантичного океану та Гібралтарської протоки. Віддаленість від континентальної Європи й наближеність до Африки дуже вплинуло на звичаї та надбання регіону через панування арабської культури. Також це призвело до самотності природи Андалузії, яка сильно відрізняється від решти Європи та робить її особливою на тлі останніх регіонів [41].

Каталонія розташована на північному сході Іберійського півострова. Сусідніми іспанськими регіонами є Арагон та Валенсія. У своєму складі Каталонія має чотири провінції: Жирону, Лериду, Таррагону і Барселону. Остання є автономною столицею регіону та центром культурного розвитку. Каталонія має вихід лише до одного узбережжя - середземноморського, яке користується більшою популярністю, ніж усі інші моря, які омивають Іспанію [61].

Клімат також відрізняється у даних регіонах: Андалусія має типовий середземноморський субтропічний. Горна місцевість й узбережжя Коста-де-Альмерія взагалі відносяться до напівпустельного клімату через близькість до африканських земель. Проте це дозволяє Іспанії приймати до свого південного узбережжя відвідувачів увесь рік без жодних незручностей [1]. У Каталонії клімат більш сприятливий для європейського відвідувача - середземноморський із теплим літом і порівняно теплою зимою [60].

Особливістю Андалусії є те, що це регіон з найбільшою в Європі кількістю сонячних днів і мінімальною кількістю опадів протягом усього року. Тут дуже рідко можна побачити похмуру погоду так як і невеселих андалусців, які отримують достатню кількість вітаміну D із сонячним промінням. Звичайно, в Каталонії випадає більше дощів, ніж в Андалузії, але це не порівнюється з північними та північно-західними регіонами Іспанії. Одним із головних факторів добробуту місцевих жителів є те, що на території Каталонії багато річок, тому тут немає проблем з прісною водою [50]. А ось Андалусія та центральні райони Іспанії відчувають на собі цей жахливий фактор. Порівняльна характеристика географічного положення та клімату наведена у таблиці 2.2.

Таблиця 2.1. – Порівняльна характеристика географічного положення і клімату Каталонії та Андалусії

	Порівняльна характеристика географічного положення і клімату	
	Каталонія	Андалусія
Географічне положення	<ul style="list-style-type: none"> розташована на північному сході Іберійського півострова має вихід до середземноморського узбережжя, яке дозволяє регіону бути більш розвиненим у туристичних і економічних показниках 	<ul style="list-style-type: none"> розташована на півдні Іспанії має вихід до Середземного моря, Атлантичного океану та Гібралтарської протоки віддаленість від континентальної Європи й наближеність до Африки дуже вплинуло на звичаї та надбання регіону через панування арабської культури. Також це призвело до самотності природи Андалузії, яка сильно відрізняється від решти Європи та робить її особливою на тлі останніх регіонів
Клімат	<ul style="list-style-type: none"> середземноморський із теплим літом і порівняно теплою зимою 	<ul style="list-style-type: none"> середземноморський субтропічний. Узбережжя Коста-де-Альмерія відносяться до напівпустельного клімату через близькість до африканських земель

Висновок свідчить, що для соціально-економічного розвитку держави розташування Каталонії є більш вигідним, ніж Андалусії, тому що близькість до такої передової туристичної держави, як Франція призвело до кращого фінансування культурної спадщини, ніж близькість до Португалії (країна яка є майже найбільшньою серед інших країн-членів Євросоюзу). Також у свій час на Каталонію був вплив християнської та католицької культур, тому вона є типовим прикладом європейського міста. Близькість регіону до середземноморських територій та континентальної Європи сприяють інтенсивному що туристичного, так і економічного розвитку. Подібного не можна сказати про Андалусію. Як відомо, португальсько-іспанські відносини вже протягом багатьох років нагадують суперництво та не сприяють жвавому обміну туристичного досвіду.

Особливістю ландшафтів Андалусії є те, що її природа надзвичайно контрастна. На її території поєднується холодна первозданна краса гірських вершин з жарким кліматом Середземноморського узбережжя. Андалусія володіє пустельною Альмерією, яка різко контрастує з болотними ділянками Кадіса. Високі скелі і міжгірські долини, які приваблюють мільйонів туристів що року плавно переходять у родючі рівнини Андалузської низовини. Кадіс має чудові соснові ліси, солоні озера, кам'янисту і пустельну місцевість, піщані дюни [33].

Національні та природні парки все більше стають предметом відвідування туристів із метою пізнавального туризму. Як зазначалось вище, саме Андалусія вміє поєднувати такі різні природні і культурні об'єкти у єдиний процвітаючий

туристичний механізм. Особливо відзначається туристами заповідник Кабо де Гата. Ця місцевість багата на величні скелі та цікавим морським життям. Заповідник є захищеною територією, тому що зберігає унікальні екосистеми, в яких існує вражаюче розмаїття флори і фауни, а також, лагуни і скельні утворення вулканічного походження. Національний парк Доньяна має комплекс захоплюючих лабіринтів боліт, пляжів, озер і соснових лісів. Тут дуже сподобається любителям птахів. Саме цей парк є домівкою найбільшого різноманіття видів пернатих у всій Європі. Екскурсія по парку — це справжня пригода для любителів природи, багата флора і фауна, а також можливість побачити та попіклуватися про вимираючі види. Але потрібно постійно пам'ятати про жорсткі правила кожного національного парку – мінімум людського втручання у природу на території. Також деякі маршрути можуть бути доступні тільки з гідом [39].

Каталонія у порівнянні з Андалусією має територію у два рази меншу, про те панування виключно середземноморського клімату наділив цей регіон не менш вражаючими контрастними територіями: від Піренейських гір до зелених лісів та боліт та кілометри ідеальних пляжів. Кожна пізнавальна подорож природою буде поєднуватися з культурними надбаннями, адже кожне місто та сільське поселення усіяне історичними пам'ятками та антропогенними надбаннями. У рибальському містечку Тосса-де-Мар, що усього у ста кілометрів від шумної Барселони, поєднуються вражаючі середньовічні стіни з довгими піщаними пляжами. Курорт має статус одного із найпривабливіших у регіоні [41].

Особливістю Каталонії є те, що її культура і природа були місцями натхнення Федеріко Гарсія Лорка, Поля Елюара та Габріеля Гарсія Маркеса. Кадакес був найулюбленішим місцем Сальвадора Далі. Дивні скелі, безплідні плато і пустельні берегові лінії. Цей пейзаж був на багатьох його картинах, з якого художник черпав натхнення. Він описував це місце, як «найкрасивіше у світі» [48].

Таблиця 2.2 - Порівняльна характеристика природно-екологічних ресурсів Каталонії та Андалусії

Порівняльна характеристика природно-екологічних ресурсів		
	Каталонія	Андалусія
	<p>Піренейські гори поєднані із зеленими лісами, болотами та ідеальними морськими пляжами</p> <p>Кожна природна пам'ятка поєднана з культурними надбаннями, міста та сільські поселення усіяні історичними пам'ятками та антропогенними надбаннями</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ландшафти надзвичайно контрастні • холодна первозданна краса гірських вершин поєднана із жарким кліматом Середземноморського узбережжя (пустельна Альмерія різко контрастує з болотними ділянками Кадіса. • Андалузська низовина має чудові соснові ліси, солоні

		озера, кам'янисту і пустельну місцевість, піщані дюни.
--	--	--

Іспанія володіє дивовижним культурним спадком. Фактично кожне місто та багато сільських поселень Каталонії та Андалусії мають унікальні об'єкти архітектури, музеї, пам'ятники, сакральні святині. Якщо порівнювати вибрані регіони, все ж Андалусія трохи поступається у культурних витворах мистецтв Каталонії [48].

Каталонія відрізняється давніми традиціями і культурною діяльністю, що пов'язана із християнською та католицькою вірами. Про це свідчать музеї і об'єкти релігійної спадщини, які зустрічаються по всій території регіону .

Коли мандрівник приїжджає до Каталонії, він бачить навкруги величезні архітектурні побудови. Кожна із них відреставрована, навкруги охайно прибрано та налагоджена найкраща інфраструктура для привабливості туристів. Все це є результатом того, що Каталонія захищає і зберігає свою спадщину, більшу частину яких складають модерністські будівлі [22].

Барселона – рай для релігійного туризму та славиться архітектурою у стилі модерн. Католицька церква внесла дуже важливий внесок в каталонську культуру та створила справжній витвір мистецтва - Саграда Фамілія, яка була побудована під керівництвом Антоніо Гауді у кінці XIX сторіччя. Більшість інших модерністських робіт також створені Антоні Гауді та Льюїсом Доменек-і-Монтанер. Роботами Гауді, окрім Сагради Фамілії є Ла-Педрера, палац Гуель, парк Гуель, будинок Вісенс, Каса-Міла і крипта Колонії Гуель, які включені у список Всесвітньої спадщини та дуже активно охороняються від руйнівної сили вандалів. Роботами Льюїса Доменек-і-Монтанер є лікарня Сан-Пау і Палац каталонської музики [48].

Особливістю багатьох видатних соборів є те, що вони побудовані на кошти прихожан. Завдяки їх величезній вірі та зусиллям, країна має культурну спадщину, яка захоплює подих та є важливим надбанням для розвитку культурно-пізнавального туризму. Майже кожен відвідувач Барселони повинен побачити цей витвір мистецтва. Також собор входить в усі програми екскурсії, як головний об'єкт знайомства з історією і культурою Каталонії.

Також дуже важливим культурним надбанням регіону є так звана «Свята Каталонія» (Catalonia Sacra), історичні місця до якої водять гора Монсеррат, Монжуїк (Додаток Д), Національний палац, в якому зібрані копії будівель з різних регіонів країни; Сан-Пере-де-Родос, та інша свята архітектура, яка розсіяна по всій Каталонії та об'єднана у єдиний культурний витвір мистецтва, який пов'язаний з католицькою церквою [44].

Історичним і культурним символом, який отримав визнання ЮНЕСКО є археологічний комплекс, Амфітеатр у Таррагоні, який зберігає майже недоторканими артефакти панування Римської імперії на території Іспанії. Великим попитом серед туристів та екскурсійних програм є Готичний квартал старого міста. Тут збереглися пам'ятки давньоримської епохи, середньовічні

будівлі: каплиця Святого Люції, церква Сант Пау дель Камп; Пагорб Тібідабо з парком атракціонів і храмом Святого Серця.

Щоб більше познайомитися з культурою та історією Каталонії, існує велика кількість етнографічних музеїв, які присвячені селянському життю та праці, вину, старовинних витворів із кераміки, рибній ловлі та інших сфер притаманних життю каталонців. Проте найпопулярнішими і цікавішими є музеї, які присвячені творчості видатних художників та приваблюють відвідувачів з усіх кінців світу. Каталонія – це спадщина Сальвадора Далі, тому саме тут побудований його музеї (Додаток В). Кожен відвідувач може детально роздивитися його роботи та більше дізнатися факти з його біографії. Наступними за туристичними маршрутами є культурне знайомство з такими художниками як: Пабло Пікассо, Жоан Міро й Антоні Тапієс, які також мають свої окремі музеї [22].

Андалусії може гордо заявляти, що володіє історичними і архітектурними пам'ятниками мавританської епохи, зразками готики, ренесансу та бароко. Готика прийшла до Іспанії в кінці XII століття. Завдяки стрілчатим аркам, зведення та нервюри стали вищими, вікна – ширше. Зовнішні опори, контрфорси, прийняли на себе вагу зведень та дозволили будувати стіни соборів тоншими та значно розширили масштаб побудови. Пізня готика відрізняється багатством кам'яного різьбленого орнаменту та здатна викликати у прихожан відчуття присутності та величі небесного правителя. Мавританським майстрам вдалося створити особливий змішаний християнсько-мусульманський стиль - мудехар, що також відрізнявся розвиненою декоративністю, як і готичні костели [50].

Протягом багатьох століть Андалусія розвивалася під впливом арабської цивілізації, які залишили свій слід на архітектурі, звичаях і культурі. Араби принесли з собою безліч нововведень - вітряні млини, водокачки, папір та започаткували справжній розвиток численних пам'ятників старовини, які добре збереглися до наших днів. Для туристів проводяться екскурсії по фортецям і арабським вежам XI століття, величним кафедральним соборам та чарівним андалуським селам в горах. Але, щоб краще познайомитися з історією Андалусії та її традицією, потрібно вирушати у її найбільші міста, які наповнені старовинними пам'ятками культури, які також мають статус Всесвітнього культурного надбання та охороняються ЮНЕСКО [39].

Окрасою Гранади є дивовижний архітектурний ансамбль Альгамбра (Додаток Г). Це єдиний збережений до наших днів пам'ятник художнього мистецтва маврів. Ансамбль можна по праву рахувати як найкращий витвір мавританської культури та мистецтва. Обов'язково до програми екскурсій водить відвідування так званого «Дворика левів», який має фонтан в самому центрі ансамблю, який побудований на дванадцяти мармурових величних левах. Проходячи по відкритому майданчику з вузьким басейном, насолоджуючись розкішними квітами та кущами можна собі тільки уявляти, як мавританські правителі приймали у свій палац високих гостей. Величезний купол з кедрового дерева доповнює усю велич Альгамбри. Але пізнавально-культурний туризм не завершується лише одним ансамблем. Прогулянка по місту буде дуже інформативною у плані духовного і культурного збагачення, адже неймовірна

різноманітність кожного району є результатом бурхливої та цікавої історії Гранади. На кожній вулиці відчувається культурний вплив різних національностей [48].

Кордова здатна в архітектурі міста поєднати між собою арабський, християнський і єврейський стилі. Великим попитом для туристів та паломників славиться арабська мечеть Мескіта, зараз відома як церква «Успіння Богородиці». Дуже цінним культурним надбанням є римський міст і єврейський квартал «Ель Крісто де лос Фаролес». Для любителів старовинних знахідок працює Археологічний музей, який знаходиться в будівлі палацу Хероніма та залишки палацового комплексу Медіна Асахару який був побудований у 936 році [44].

Севілья - столиця Андалусії, яка славиться визначною культурою. Старовинні пам'ятки та залишки стін арабів можна знайти у «Старому місті». Також тут розташувалися відомі квартали Севільї: Ель Ареналь, Сан Вінсенте Сан Бартоломе, Санта Крус, та інші. Якщо є бажання побачити герби усіх провінцій Іспанії та побачити символ міста Севільї, варто завітати до Площі Іспанії, що знаходиться у Парку Марії Луїзи. Пам'яткою міста є дев'яносто трьохметровий мінарет колишньої арабської мечеті Хиральда, який зараз перетворений на дзвіницю готичного собору. Туристи не оминають увагою «Золоту Вежу» - старовинний бастион міської стіни. Завзяті мандрівники мають за честь відвідати місце поховання Христофора Колумба - монастир Санта Марія де лас Куевас. Особливим надбанням є християнський кафедральний собор, який є третім у світі за величиною, що належить даній релігійній конфесії [39].

Добре, коли у відомих туристичних містах знаходяться одразу і культурні пам'ятки і зони для відпочинку. Це сприяє атракції та ще більшій популярності пункту туристичного маршруту. У парку «Магічний острів» усі бажаючі можуть познайомитися з історією, культурою і мистецтвом різних часів і народів. А коли забракне сил та натхнення, є можливість у теренах парку відвідати розважальні атракціони, покататися на водних гірках, відпочити у затишних кафе та послухати у виконанні місцевих музичних колективів різні екзотичні пісні.

Малага - це торговий центр і порт, що призвело до того, що це місто не має численних архітектурних пам'яток та не викликає історично-культурний інтерес. Проте, для пізнавального туризму тут є визначні і красиві місця. У Малазі є власна фортеця або Алькасаба і римський амфітеатр, як і у Каталонській Таррагоні. Види з Алькасаба на узбережжі і порт приваблюють мандрівників, які цікавляться історією портів та приморським життям місцевого населення. У провінції Малага знаходиться ще одна з найбільш вражаючих визначних пам'яток Іспанії, яка активно пропонується у туристичних брошурах та екскурсіях - королівська стежка Камініто-дель-Рей. Вона проходить уздовж вузької ущелини та висоті, яка може налякати невідготовлених туристів. Але приголомшливий вид на природу Андалусії вартий того [2].

Підсумовуючи проведену порівняльну характеристику Каталонії та Андалусії на різноманіття культурної спадщини, можна сказати, що кожен регіон володіє дивовижним культурним спадком, що робить їх лідерами серед інших у культурно-пізнавальному туризмі. Фактично кожне місто та багато сільських

поселень Каталонії та Андалусії мають унікальні об'єкти архітектури, музеї, пам'ятники, сакральні святині. Відмінність в архітектурі та предметах старовини є завдяки пануванню різних феодальних та давніх цивілізацій на теренах регіонів. Також вагомим чинником є близькість Каталонії до континентальної Європи, що в свою чергу привело до розвитку такого архітектурного стилю, яка модерний, який був у розквіті Західної Європи. А на Андалуську культуру та побут вплинули панування арабів та мусульманська віра. Порівняльна характеристика архітектурно-історичних ресурсів регіонів наведена у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Порівняльна характеристика архітектурно-історичних ресурсів Каталонії та Андалусії

Порівняльна характеристика архітектурно-історичних ресурсів	
Каталонія	Андалусія
<ul style="list-style-type: none"> • культурна діяльність пов'язана із християнською та католицькою вірами • рай для релігійного туризму та славиться архітектурою у стилі модерн; католицька церква внесла дуже важливий внесок в каталонську культуру та створила справжній витвір мистецтва - Саграда Фамілія, яка була побудована під керівництвом Антоніо Гауді у кінці XIX сторіччя • багато видатних соборів побудовані на кошти прихожан • пам'ятки давньоримської епохи можна побачити у «Готичному кварталі» Барселони • Побудована велика кількість етнографічних музеїв, які присвячені селянському життю та праці, вину, старовинних витворів із кераміки, рибній ловлі та інших сфер притаманних життю каталонців • Історична спадщина Сальвадора Далі, Пабло Пікассо, Жоан Міро й Антоні Тапіеса 	<ul style="list-style-type: none"> • історичні і архітектурні пам'ятки мавританської епохи, зразками готики, ренесансу та бароко • протягом багатьох століть Андалусія розвивалася під впливом арабської цивілізації, які залишили свій слід на архітектурі, звичаях і культурі • Кордова здатна в архітектурі міста поєднати між собою арабський, християнський і єврейський стилі.

Вирушаючи до нової , ні в якому разі не можна лишати осторонь особливості менталітету і культури місцевих жителів. Кожен мандрівник – це гість, якого радісно та ввічливо приймає кожна держава та народ. Тому не можна переходити межі дозволеної культури, завдавати словесної образи громадян, бути толерантними, навіть якщо традиції та звичаї зовсім відрізняються від тих до яких ми звикли. Проте у Каталонії та Андалусії є свої відмінності у культурі, порівняно з іншими регіонами Іспанії.

Каталонія, наскільки це можливо, тримається якомога далі від власне Іспанії. Каталонська мова тут найбільш уживана, ніж іспанська. А ось Андалусія зі своїми традиціями і культурою - справжнє втілення істинно іспанського способу життя. У Каталонії не прийнято танцювати пристрасний і запальний Фламенко, на відміну від Андалусії. Каталонці люблять сардану - повільний варіант хороводу. Андалусці у захваті від азартної кориди і барвистих карнавалів

з буйством ритмів і нестримних веселощів. Проте не можна сказати, що каталонці позбавлені веселощів, вони з радістю та шалено по вболівають за свою футбольну команду «Барселона» та і взагалі – втрачають голову від футболу. Навіть за складом характеру каталонці і андалусці сильно різняться. В Андалусії розмовляти про все і ні про що одночасно - це стиль життя і її невід'ємна частина повсякденного спілкування. Розмовляти прийнято як зі знайомими, так і з незнайомими, тому загубитися мандрівнику не вдасться – з радістю покажуть дорогу, запитають як справи, розкажуть щось зовсім не по справі та проведуть прямо до місця пошуку [39].

Також андалусці ще ті пліткарі, вони дуже люблять обговорювати, засуджувати, і просто базікати ні про що. Що стосується каталонці, то вони більш стримані і холодні, прагматичні і розважливі. Але словесна розкутість населення Андалусії є лише маскою та першим враженням. Південні іспанці - дуже закриті люди, і свої особистісні якості та подробиці свого життя в розмовах не розголошують. Якщо вони спілкуються із незнайомими людьми, вони ніколи не будуть обговорювати серйозні теми та проблеми. Здаються відкритими і компанійськими, розв'язними та веселими, та виявляються дуже консервативними, закритими і вважають за краще вузьке коло близьких людей. У андалусців з каталонцями дуже багато спільного у менталітеті та манері спілкування, але вони вправно це приховують. Як і в усіх країнах, особливості характеру та звички є лише умовним об'єктом. Численні упередження далекі від істинної об'єктивності. Іспаніє є багатонаціональною країною, тому тут можна зустріти усі можливі прояви характеру національних меншин [15].

Іспанія цілком толерантна країна. Абсолютно різні люди відчують себе вільно, спокійно і легко, де б вони не знаходилися. Об'єднує Каталонію та Андалусію дві позитивні риси характеру: терпимість і толерантність. Ніякої дискримінації немає і кожна людина може почувати себе у безпеці не зважаючи на колір шкіри, зовнішній вигляд, інтереси, думки і кохання. Також можна відмітити у двох регіонах доброзичливість, чуйність, й легкість у спілкуванні зі співрозмовником. Щоб справити приємне враження на каталонця, потрібно просто почати обговорювати з ним підступність погоди або діалектику футболу. Андалусців зацікавить розмови про кориду або національні танцювальні свята [39].

Жодний ярмарок у Андалусії не обходиться без кориди (Додаток Г). Як свідчать відомості, саме цей регіон є засновницею цього видовищного дійства і більше ніде на всьому Іберійському півострові та світі кориди не цінується так, як у південному регіоні Іспанії. Спочатку поєдинки з дикими биками були привілеєм іспанської знаті і обставлялися на зразок лицарських турнірів. Починалося все із будівництва спеціальних арен, складання правил поєдинку. Навіть були доступні книги з мистецтва кориди. Розкішними костюмами тореадорів шиються і зараз, як багато століть та залишають їх без змін. Сезон кориди в Андалусії починається з відкриття квітневої ярмарку Севільї. Практично у всіх містах Андалусії є свої арени для бою биків «Пласа де Торос», які збирають велику публіку глядачів [48].

Танець Фламенко почав своє існування у південно-західній Андалусії приблизно у XVII столітті і став національним надбанням Південної Іспанії та також є символом будь-якого ярмарку чи свята. Фламенко утворився із поєднання циганської традиційної музики зі східними наспівами, які збереглися на землі Андалусії. Для туристів існують спеціальні заклади, де можна насолодитися незабутнім фламенко. Це так звані бари «Пеньяс» або «Таблао» - сцен, присвячені цьому танцювально-музичному стилю, які розташовані у Севільї. У цьому місті фестиваль фламенко, який об'єднує найкращих його виконавців з усього світу, проводиться два рази на рік. Також слід завітати до «Фламенко Вердіалес» в Малазі [2].

Одним з найбільш яскравих карнавалів вважається карнавал в Кадісі. Це дійство є досить релігійним, адже передбачає майже офіційне «прощання з м'ясом» напередодні Великого поста.

Підсумовуючи культурне порівняння Каталонії Андалусії, можна прийти до висновку, що кожен із цих регіонів дуже привітний та доброзичливий. У Андалусії вас чекаю жителі енергійні, готові підтримати будь-яку розмову і соціально активні. Загубитися мандрівнику у незнайомому місці не вдасться – з радістю покажуть дорогу, запитають як справи, розкажуть щось зовсім не по справі та проведуть прямо до місця пошуку. Каталонців ще називають «іспанськими німцями» за прагматичність і холодність у спілкуванні та виявляються вони дуже консервативними, закритими, і вважають за краще вузьке коло близьких людей. Проте кожен мешканець цієї країни є на прочуть толерантним та завжди прийде на допомогу і не дасть сумувати у цій жаркій та веселій країні.

Таблиця 2.4 – Порівняльна характеристика культури місцевого населення, звичаїв, особливостей менталітету Каталонії та Андалусії

Порівняльна характеристика культури місцевого населення, звичаїв, особливостей менталітету	
Каталонія	Андалусія
<ul style="list-style-type: none"> • каталонська мова найбільш уживана, ніж іспанська • Танцюють сардану - повільний варіант хороводу • із розваг завжди на першому місті футбол • У спілкуванні каталонці більш стримані і холодні, прагматичні і розважливі 	<ul style="list-style-type: none"> • традиція і культура - справжнє втілення істинно іспанського способу життя • танцюють пристрасний і запальний фламенко • історична спадщина азартної кориди і барвистих карнавалів • В Андалусії розмовляти про все і ні про що одночасно - це стиль життя і її невід'ємна частина повсякденного спілкування. Розмовляти прийнято як зі знайомими, так і з незнайомими, тому загубитися мандрівнику не вдасться

Дослідивши та порівнявши регіони Іспанії на наявність інфраструктурного забезпечення, висновки показують, що Каталонія та Андалусія є лідерами серед інших районів у цьому питанні. Інфраструктура регіонів вирізняється якістю та найновішим обладнанням. Ці два регіони об'єднують дуже розвинена система автотранспортних магістралей, добре розгалужена система залізничних маршрутів між провінціями та містами [10].

Барселона посідає друге місце за чисельність населення після Мадриду. Для зручного пересування відвідувачів на містян створена багатofункціональна система пересування: метрополітен, численні автобуси та трамваї, які курсують постійно між своїми відправними точками. Виїхати за місто, або відправитися до іншого регіону також не забракне багато часу та сил: швидкісні потяги, міжрегіональні комфортабельні автобуси умить доставлять до усіх визначних культурно-пізнавальних туристичних об'єктів як у всій Каталонії, так і в Андалусії [4].

Регіони вражають загальною кількістю місць розміщення для туристів. Готельний сектор Іспанії добре розвинений і представлений об'єктами різного класу і різних форм власності. Існує великий вибір видів житла, що відрізняються один від одного по рівню цін, місцеположенню та якістю послуг, що надаються. Готелі, парадори, квартири, кемпінги і курорти; найбюджетнішим варіантом є хостели.

Готелі Каталонії та Андалусії відповідають міжнародним стандартам та відрізняють по кількістю зірок від 1 до 5. П'ятизіркових готелів у регіонах Іспанії

не дуже багато. Найбільший об'єм по розміщенню належить готелям із 2 і 3 зірками, які дуже близькі по набору послуг, проте відрізняються ціною. Готельними послугами користуються і самі іспанці, які подорожують своєю країною або приїздили до іншого міста за справами або у командировку [41].

За даними іспанського Національного інституту туризму Іспанії [39], найбільшу кількість готелів має саме Барселона. У центрі міста вони розміщені майже усюди та добре поєднуються з вишуканими ресторанами, кафе, розважальними центрами.

Вибагливі та багаті туристи віддають перевагу парадорам. Це фортеці, замки, монастирі і палаци які переобладнані у засоби розміщення. Ці готелі є найбільш дорогим видом серед усіх інших орендованих будівель, тому що мають історичну і архітектурну цінність та зазвичай розташовані в живописних місцях, та відповідають усім фешенебельним стандартам. По всіх країні налічується 86 парадор. Для бюджетного розміщення ідеально підходять так звані студентські готелі – хостели. Ціни тут в 2-3 рази нижче, ніж в найдешевших готелях, проте комфорт та перелік послуг відповідають своїй ціні [6].

Повітряні комунікації залишаються найпопулярнішим засобом швидко дістатися до вибраного регіону та країни для іноземного туриста. Обидва регіони мають декілька аеропортів з яких можна легко дістатися до центру міста або курорту. Внутрішня транспортна система Іспанії має радіальну структуру з великим числом головних автодоріг і залізничних ліній, які сполучають між собою усі регіони країни. Національна Мережа Іспанських Залізниць підрозділяється на декілька видів потягів, залежно від швидкості і рівня комфорту .

Таблиця 2.5 – Спільні риси інфраструктурних ресурсів Каталонії та Андалусії

Спільні риси інфраструктурних ресурсів	
Каталонія Андалусія	
	<ul style="list-style-type: none"> • порівнюючи інфраструктурне забезпечення, Каталонія та Андалусія є лідерами серед інших районів • для зручного пересування відвідувачів на містян у двох регіонах створена багатофункціональна система пересування: метрополітен, численні автобуси та трамваї, які курсують постійно між своїми відправними точками • внутрішня транспортна система регіонів має радіальну структуру з великим числом головних автодоріг і залізничних ліній, які сполучають між собою усі регіони країни • швидкісні потяги, міжрегіональні комфортабельні автобуси умить доставлять до усіх визначних культурно-пізнавальних туристичних об'єктів • готельний сектор Каталонії та Андалусії добре розвинений і представлений об'єктами різного класу і форм власності: готелі, парадори, квартири, кемпінги і курорти; найбюджетнішим варіантом є хостели • обидва регіони мають декілька аеропортів з яких можна легко дістатися до центру міста або курорту

Підсумовуючи порівняння регіонів Королівства Іспанія стверджуємо, що Каталонія та Андалусія можуть повністю задовольнити потреби мандрівників у культурно-пізнавальному туризмі. Ці дві іспанські перлини відмічаються найбільш відвідуваними та популярними серед туристів через свою унікальну культурну спадщину та прекрасні природно-рекреаційні ресурси. Проте, кожен регіон має свої особливості та неповторність культури місцевого населення та історичний вплив на витвори мистецтв.

3. Шляхи удосконалення розвитку культурно-пізнавального туризму в окремих регіонах Іспанії

На сучасному етапі розвитку туристичного ринку культурно-пізнавальний туризм є одним із засобів інформування громадян про інші регіони країни та світу. Цей вид туризму охоплює відвідування історичних, культурних або географічних визначних місць. Основна мета цих мандрівок – ознайомлення з пам'ятками історії, архітектури, мистецтва, природними та етнічними особливостями, сучасним життям народу тощо. Туризм відіграє важливу роль в осмисленні власної ідентичності, у відродженні локальних традицій. Для молоді особливо важливим є усвідомлення історико-культурного значення здобутків власної країни, гордості за неї [41].

На думку Пронкевича О.В. «культурно-пізнавальний туризм як певний тип культурних практик становить ефективний засіб конструювання і поширення національної ідентичності. Під культурним туризмом слід розуміти вид виробництва послуг, який базується на продажі відповідним чином організованої культурної інформації, що споживається туристами. Прокладаючи туристичні маршрути, національні еліти витворюють канон культурних пам'яток, інституцій, інших об'єктів, за якими закріплюється статус святинь і які стають культурними брендами, що репрезентують націю» [44].

Культурно-пізнавальний туризм став головним сегментом у більшості туристичних напрямків, однак останнім часом увага перемістилася з суто кількісного зростання попиту на споживання культурних та визначних пам'яток до якісних змін у характері цього попиту, в основі якого знаходиться можливість пізнати через оточення нові смисли, оцінити контекст (відчутти атмосферу місця), іншими словами, пізнати культуру місця і його жителів [19].

Також Малюга М.Л. звертає увагу, що «входження світової цивілізації в епоху глобалізації несе з собою серйозну загрозу посилення нерівності, знеособлення культури і способу життя, втрати самобутності, зміни або зникнення національних культур, зростання нетерпимості, конфліктності. У той же час з'являються нові можливості для розвитку транскордонного співробітництва. Ці тенденції актуалізують привернення уваги громадськості, вчених до питань збереження культурної спадщини, національних етнокультур, культурної самобутності, а також до проблем взаємодії туризму і культури, туризму і охорони культурного різноманіття, туризму та міжкультурного діалогу» [34].

Дослідження проблем в рамках культурно-пізнавального туризму вимагає використання міждисциплінарного підходу, який набуває свої чіткі риси при виборі предмета дослідження. Проблеми взаємодії культури і туризму, культурні траєкторії сучасного туризму служать структурою для аналізу побудови ідентичності і мультикультуралізму [19].

Завдяки розвитку культурно-пізнавального туризму посилюється взаємовплив, взаємопроникнення культур. Розгортається процес масового долучення до загальнолюдських культурних цінностей. При тому не означає, що

уніфікація культурних норм, прийняття загальної єдиної системи цінностей зменшує значущість здобутків національних культур, адже для туризму останні мають особливу цінність [36].

Соціокультурні практики сучасного культурно-пізнавального туризму, що розвивається в контексті світових глобальних процесів, дають можливість системно проаналізувати і намітити шляхи позитивної практичної реалізації його явних і прихованих можливостей. Як стверджує Дичковский В.І.: «в Іспанії як засобами формування ідентичності і престижу розглядаються головним чином споживання і «показні цінності» - соціально сконструйований престиж. Вони стають більш важливими, ніж «споживчі цінності» або «обмінні цінності» [21].

Іспанія розглядає культурну спадщину і культурно-пізнавальний туризм як джерело розвитку. Інтеграція окремих пам'яток культурної спадщини в туристичну мережу стимулює затвердженню окремих програм реставрації, відкриття нових музеїв, ресторанів з традиційною кухнею, обладнання місцевими жителями гостьових кімнат для туристів. Для розвитку культурно-пізнавального туризму є характерним рекламування власної культурної спадщини по телебаченню і радіо, стимулювання зацікавленості, проведення маркетингових досліджень різних цільових груп, використання новітніх технологій, зокрема надання можливості віртуального знайомства з пам'ятками культури. Принципами сучасної туристичної політики Іспанії є децентралізація, делегування повноважень органам місцевого самоврядування, підтримка місцевих ініціатив, розвиток усіх форм туризму, всебічна співпраця державного та приватного секторів [3].

Туризм — найважливіша економічна галузь Іспанії, що забезпечує країну належним фінансуванням. Вже кілька років поспіль країна займає друге місце в світі по популярності серед туристів. За даними Всесвітньої Туристичної Організації ООН (ЮНВТО) [48], незважаючи на проблеми глобальної економіки, в останні роки в Іспанії спостерігається тенденція до збільшення кількості туристів, які приїжджають із-за кордону.

Іспанський уряд на сучасному етапі має великий досвід успішного розвитку і просування туризму, тому що Іспанія є лідером серед унікальної культури та традицій. Історична спадщина, зокрема період Ренесансу, сприяють розвитку культурно-пізнавального туризму [44]. Для Іспанії характерна європейська модель державного регулювання туристичної діяльності, головними рисами якої є вирішення питань розвитку туризму в межах певного багатогалузевого міністерства на рівні відповідного галузевого підрозділу. Ранні періоди характеризувалися експансивним характером політики в галузі туризму, головною метою якої було досягнення максимального росту туризму в кількісному вираженні на основі централізованого державного втручання. Питання планування та просування туристичних продуктів в межах територіально-адміністративних одиниць делегувалися Автономним Співтовариствам [41]

Держава замається організаційною та орієнтуючою діяльністю, що позитивно впливає на процес розвитку культурно-пізнавального туризму. Ця діє відтворюється на основі Державного управління торгівлі і туризму. Державному

органу підпорядковані «Головне управління по туризму», «Інститут туризму Іспанії», «Інститут туристичних досліджень» які розробляють загальну стратегію і плани співпраці місцевих властей з підприємствами туристичного сектора. Наприклад, інститут туризму Іспанії займається управлінням туристичних бюро, які безкоштовно дають інформацію і поширюють брошури для туристів з описом місцевих визначних пам'яток та знайомлять з культурним надбанням Іспанії [39].

Важливою діяльністю займаються місцеві органи влади, які відіграють важливу роль у розвитку культурно-пізнавального туризму окремо по регіонах Іспанії. До обов'язків влади входять: планування, розробка, просування, маркетинг та реалізація продуктів та послуг культурного-пізнавального туризму можуть. Розвиток туризму потребує створення додаткових робочих місць, тому підтримка культурного туризму як економічну діяльність, покращує рівень життя людей в кожному із регіонів країни. В'їзний туризм поповнює державний бюджет країни, приє розвитку інфраструктури. Окрім відвідування історично-культурних пам'яток, важливими чинниками того, чому туристи обирають Іспанію для відвідування є: комфорт готелів, бездоганний сервіс, привітність місцевих жителів, толерантність та порівняно низький рівень коштовності туристичних послуг та ресурсів [6].

Особливий вклад у популяризацію та розвиток культурно-пізнавального туризму робить державна готельна мережа «Paradores de Turismo de España». В її управлінні 93 готельні установи, які здебільшого розміщені в історичних будівлях (замках, палацах, монастирях, тощо). Заклади готелю розташовані на 8 основних туристичних маршрутах, які охоплюють найбільш привабливі історично-культурні місця та об'єкти: «Шляхи Сант'яго», «Білі міста Андалузії», «Королівські монастирі», «Піренейський маршрут», «Зелена Іспанія», «Срібний шлях», «Маестразго Рут» та «Римська Андалусія». Майже у всіх готелях працюють музеї, виставки, галереї. Місією «Paradores de Turismo» є не тільки залучення іноземних туристів та тримання прибутку, але й бути прикладом успішного досвіду відновлення та охорони історичної спадщини Іспанії [39].

Також держава здійснює діяльність для розвитку туризму у таких напрямках:

- 1) планування, розвиток і здійснення дій, спрямованих на просування іспанського туризму на міжнародних ринках;
- 2) забезпечення маркетингової підтримки турпродукту Іспанії за кордоном;
- 3) взаємодія з автономними регіонами, місцевими органами влади і приватним сектором;
- 4) управління та просування потенційних індивідуальних туристичних місць для проведення заходів [41].

Великий вклад, який цінується у XXI столітті для розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії, це розвиток «туризм без бар'єрів», тобто - туризм для всіх. Країна проводить велику роботу по адаптації всіх культурних ресурсів до потреб інвалідів шляхом усунення архітектурних бар'єрів, забезпечення доступу до об'єктів культури та можливостей для відпочинку на природі,

створення спеціальних норм в галузі транспорту, будівництва й благоустрою територій. Вже зараз багато пам'ятників архітектури, музеїв, заповідників, готелів та ресторанів Іспанії пропонують послуги, інфраструктуру і розваги, які повністю або частково адаптовані для використання інвалідами.

Ще більш доступнішим та цікавішим культурно-пізнавальний туризм пропонують турагентства, туроператори та гіді. Вони організують культурно-історичні і спортивно-розважальні екскурсії, різні ігри та змагання, а також надають як окремі послуги, так і пакет послуг, які постійно розширюються. Це у свою чергу сприяє збереженню та вдосконаленню культур, фольклору, мистецтв, артефактів, культурних громад [43].

На сучасному етапі, культурно-пізнавальний туризм має низку позитивних тенденцій для розвитку даного виду туризму на теренах Іспанії. Він відграє такі функції:

- знайомить з іншою культурою;
- дозволяє бути активним учасником діалогу культур;
- навчає бути толерантним до чужої культури, способу життя, тощо;
- перевіряє рівень своїх знань на практиці, поєднує знання про культуру і саме про життя;
- дозволяє побачити культуру довкола культуру в собі;
- надихає стати носієм культури;
- формує в людині чітку систему цінностей [51].

Національна культура, чим вона унікальніша, тим більше здатна поповнити скарбницю загальнолюдської культури. Визнаючи унікальність цінностей та значення кожної культури для світової цивілізації, моральних ідеалів, традицій, звичаїв, обрядів, художнього бачення і вираження світу у побуті, міжнародна спільнота сьогодні відзначає необхідність збереження самотності та розквіту кожної окремої культури світу [41].

Пріоритетним напрямком розвитку культурного-пізнавального туризму в країні в сучасності є інтеграція різних його видів. Більше уваги приділяється саме розвитку етнографічного туризму. Культурна спадщина Іспанії не можлива без етнографічних свідчень життя народу, його традицій, обрядів, творчості й культури. Також при конструктивній організації, етнографічний туризм у поєднанні із культурно-пізнавальним стимулює розвиток традиційних промислів та стає джерелом доходу для місцевих жителів, особливо у сільській місцевості [39].

Особлива увага приділяється релігійному туризму, адже у XXI столітті він перестає бути прерогативою тільки лише паломників, а стає все більш привабливим для звичайних мандрівників, які насолоджуються спогляданням естетичною величчю архітектури та збагачують свої духовні знання.

Для розвитку туризму найбільш впливовим фактором є сьогоденна політична стабільність держави. Іспанія, яка і інша високорозвинена країна Європи стикається з певними проблемами, які впливають на культурний потенціал країни. Часті прояви терористичних атак створюють негативний образ привабливості Іспанії для туриста за кордоном, як цілком безпечною країни.

Атаки дуже гостро впливають відразу на два аспекти розвитку культурного потенціалу країни. Перше: знижують одержувану від культурно-пізнавального туризму прибуток. Друге: є дуже серйозна загроза руйнації та ушкодження цінних культурних надбань. Можуть бути частково втрачені матеріальні та нематеріальні витвори архітекторів та художників, які неможливо буде відреставрувати [2].

У фінансово-економічній сфері Іспанія займає провідні позиції у світовій економіці. Утримуючись у трійці лідерів по туристичними прибуттями, країна виділяє багато коштів на підтримку інфраструктури, реставрацію матеріальних надбань та розвитку нових напрямів туризму. Іспанія тісно співпрацює з ЮНЕСКО та має у списку 48 культурних найменувань. Країна на охорону культурної спадщини витрачає великі кошти. Також держава субсидує власнику культурного об'єкта не менше як половину витрат на реставраційні та інші роботи, пов'язані з ним. За для більшої охорони та захисту об'єкт культури навіть частково не може бути змінений без узгодження державних інстанцій, що в свою чергу, мається на увазі проведення експертизи компетентних фахівців: архітекторів, істориків, проектувальників [48].

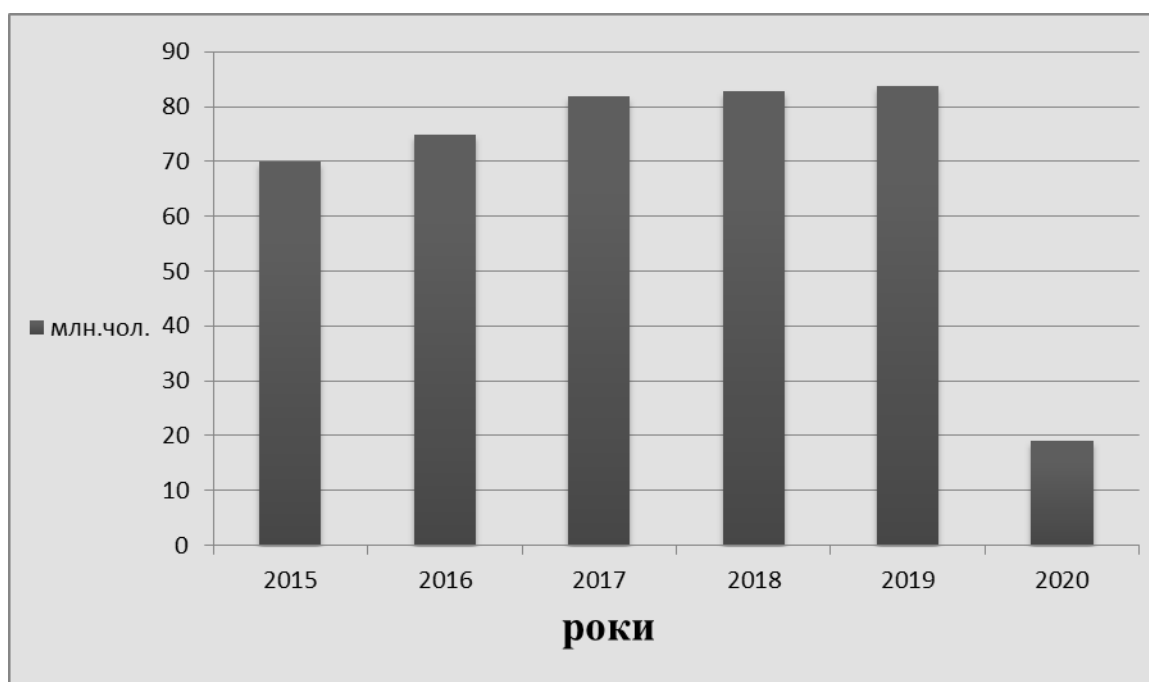
Науково-технічні фактори мають за мету використання сучасних інформаційних технологій в даній сфері діяльності. У ХХІ столітті Іспанія звертає все більше уваги на соціальні мережі, мобільні додатки, інтернет-сайти в якості каналів для поширення свого культурного продукту за кордоном та масової привабливості туристів до своїх теренів. Не втрачають популярність друковані періодичні видання, брошури, туристичні довідники, художня література та інші джерела інформації. Але якими б інноваційними не були технічні установи та розробки, ніщо не зможе замінити живого споглядання людиною на витвір мистецтва та не передасть відчуття таємничості, коли людина справді знаходиться у старовинному соборі. Тому якщо регіон зацікавлений в залученні туристів, він повинен планувати і розвивати спеціальні програми і заходи, що сприяють підвищенню інтересу до його культури, поширювати інформацію про свій культурний потенціал та залучити усі потрібні ресурси для розвитку та популярності своєї туристичної дестинації. [18].

Однією з найбільш гострих проблем, викликаних розвитком туризму, є стан навколишнього середовища та несвідома руйнація історичних пам'яток руками людини. Культурні райони країни, як Мадрид, Каталонія та Андалусія перевантажені туристами, тому внаслідок чого останнім часом влада цих регіонів намагаються стимулювати збільшення інтересу туристів до інших внутрішніх областей, які не менш цікаві для культурно-пізнавального туризму.

На розвиток культурного туризму також впливає сезонність туризму. З приходом теплої пори року найбільшу популярність отримує приморська рекреаційна зона (Середземноморське узбережжя, Канарські і Балеарські острови) тобто – пляжний туризм. Найбільша туристична активність на узбережжях Іспанії спостерігається приблизно протягом чотирьох місяців - з червня по вересень. Увага до культурних надбань більш зосереджена у інші пори року [39].

Проте, яку б держава не проводила політику для розвитку туризму та не піклувалася по культурне надбання нації, глобальна криза, викликана пандемією COVID-19, радикально змінила туристичну галузь у всьому світі. Туризм з кожним роком набирив все більше обертів і у мить все зупинилося. Повністю зачинені кордони країн, кожен опинився на вимушеному карантині. Міста один за одним ніби вимирали, тому що не працювали жодні кафе і ресторани, кінотеатри та заклади відпочинку.

Пандемія коронавірусу COVID-19 — це найбільше випробування, з яким зіткнувся світ після Другої світової війни. Туристична індустрія постраждала найбільше, зокрема через обмежувальні заходи, які запроваджують держави на пересування громадян, карантин, заборону авіаперевезень, тощо. У 2019 році турпотік до Іспанії сягає рекордної позначки - 83 мільйонів чоловік. На 2020 рік прогнози були шалено оптимістичними і країна чекало до своїх курортів та міст ще більше іноземних відвідувачів. Але за два місяці вони стали різко негативними. Іспанія не дорахувалася близько шістдесяти чотирьох мільйонів туристів, прийнявши тільки дев'ятнадцять мільйонів за увесь рік [40]. Прослідкувати статистику тур потоків до Іспанії можна на рис. 3.1.

Джерело: Складено автором за даними веб-сайту [37, 61]

Рисунок 3.1 - Турпотоки до Іспанії за 2015-2020 рр.

З приходом пандемії усі країни втрачають величезні кошти. Частки ВВП знижуються кожним днем і ми на порозі нової економічної кризи Після появи в Азії наприкінці минулого року вірус поширився на всі континенти нашого світу. Щодня кількість захворювань зростає в Африці, Сполучених Штатах і Європі. Прогнозується, що попит на подорожі скоротиться на 5% у Північній Америці, на 10% у Європі та на 25% – у решті світу.

За місяць туристична галузь у Європи втратила близько 1 мільярдів євро на скасованих відрядженнях, конференціях та виставках. Європейський

макрорайон потерпає від жахливих збитків і про минулий розвиток туристичної сфери годі і мріяти [38].

Іспанія є однією з найбільш постраждалих від коронавірусної інфекції країн у Європі. На даний час в Іспанії зафіксовано більше ніж три мільйона інфікувань, та кількість заражених з кожним днем збільшується. Найбільш ураженими регіонами країни є: Мадрид, Каталонія та Андалусія. Уряд дуже піклується про здоров'я громадян та з перших днів хвороби не покладає рук у боротьбі та залучилась співпрацею із ВООЗ (Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я) [39]. Уряд запроваджував усі обмежувальні заходи у країні: обмежував вільне пересування людей шляхом запровадження комендантської години; закривав кордони країн; слідкував за дотриманням дистанції та наявності в усіх без виключення засобів індивідуального захисту (маски, рукавички, антисептики та спец одяг для медичних працівників); покладає усі можливості для вдалого щеплення громадян від коронавірусної інфекції.

Завдяки дотриманню правил та піклуючись про своїх рідних вже скоро пандемія залишиться десь у жахливих згадках та більше не буде нас турбувати. COVID-19 продовжує завдавати туристичній сфері неймовірних збитків, але це добрий шанс на рестарт туристичних ресурсів .

Не зважаючи на глобальні економічні кризи, з кожним роком між цінністю спадщини й її ефективним використанням відстань стає все більшою. У працях Мазурик З. В. ми бачимо, що система навчання й виховання з її суспільними інституціями та існуюча інфраструктура культури не забезпечують належного ставлення до культурної спадщини [33]. Навіть жителі великих культурних центрів втрачають почуття відповідальності за ту культурну спадщину, серед якої вони проживають, більше того, спадщина стає їм чужою, вони щораз менше розуміють мову культури і мистецтва, втрачають культурну ідентичність. Людина легко піддається стереотипам поведінки, які нав'язує масова культура, реклама, пропаганда. Людина поринає в ілюзії споживацьких бажань та піддається масовим маніпуляціям свідомості.

У сучасних умовах особливого значення набуває культурна ідентичність особистості, яка формує ставлення туриста до історичних пам'яток. Вона є цінністю не матеріальною, а духовною, однак є зматеріалізованою в культурній спадщині Іспанії. Культурна спадщина формує і локальну ідентичність від села, містечка й міста до цілого регіону [41].

Підсумовуючи усе вище сказане, результатом вдалого поєднання всіх наведених компонентів та ресурсів туристичного комплексу Іспанії є високі позиції у рейтингу за показником Індексу конкурентоспроможності країни у сфері подорожей і туризму. За статистичними даними Іспанія входить до 10 країн з найбільшими темпами розвитку туристичної індустрії та, звичайно, культурно-пізнавального туризму. Іспаніє лідирує за показниками наявності історично-культурних ресурсів, які є у списку об'єктів Всесвітньої культурної спадщини. Додатковий внесок у розвиток культурного туризму в Іспанії створює інфраструктура: значний номерний фонд, розвинена система надання додаткових та супутніх туристичних послуг, новітня мережа повітряного транспорту. Успіхом Іспанії у збереженні культурно-історичних ресурсах та

обслуговуванні є результатом комплексної державної політики в галузі туризму. Кожна територія країни є потенційно привабливою та цікавою для розвитку культурно-пізнавального туризму. Збереження історико-культурної спадщини є невід'ємною частиною й важливим явищем історії [7].

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Індустрія туризму займає одну із лідируючих позицій в економіці світу. Вона спромоглася об'єднати людство між собою за для культурного і пізнавального розвитку, дала поштовх інтеграції міжгалузевих сфер у єдиний механізм за для міжнародних співробітництв і достатку країн. Туризм задовольняє не лише оздоровчу і розважальну потребу, він став рушійним важелем у всьому світі та диктує міжнародні тенденції

Туризм є міжгалузевою сферою економіки, що охоплює засоби розміщення, транспорт, зв'язок, індустрію харчування, розваг. Індустрія туризму дає поштовх зростанню робочих місць. Вагомим фактором для добробуту країни є зростання податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Іспанія – це країна дивної і багатолікої культури, що увібрала в себе безліч різних цивілізацій і архітектурних стилів. Особливістю Іспанії є те, що унікальна культурна спадщина утворилася в наслідок тривалої взаємодії християнського й ісламського світів. Слід зауважити, що ця країна вже багато років поспіль визнається Всесвітньою туристською організацією як лідер за обсягами туристських потоків та є однією з найкрасивіших і дивовижних країн Європи з загадковою і цікавою історією. Кожне міське і багато сільських поселень пишаються унікальними об'єктами архітектури, музеями, пам'ятниками, сакральними святинями. Кожна культурна перлина країни не потребує представлення та цінується майже кожним відвідувачем.

Вважається доцільним рахувати, що Іспанія може запропонувати туристові поєднання природного і кліматичного багатства, історичної і археологічної спадщини, культурної різноманітності, що дозволяє країні бути лідерами культурно-пізнавального туризму.

За кожним століттям та плином часу змінювалась іспанська доба панування, змінювалась культура; до неї привносилися нові традиції, додавалися різні риси, були побудовані такі архітектурні витвори мистецтва, які існують лише в єдиному і неповторному екземплярі. Завдяки розвитку туризму, в країні змінилися пріоритети в багатьох сферах народного господарства та покращився рівень життя населення.

Початком активного розвитку туризму в Іспанії вважають кінець 50-х років ХХ століття. У Європі терміново постала необхідність у недорогих і якісних туристичних послуг для відпочинку середнього класу. Проте Іспанія мала низку проблем, які не сприяли розвитку туристичної сфери і заохочування клієнтів: невисокий рівень апартаментів для проживання, відсутність інфраструктури пляжів. Ці незручності послугували хорошим стимулом для того, щоб в наступні декілька десятиліть з'явилися досить цивілізовані курорти, добре облаштовані готелі, відреставровані архітектурні пам'ятки. Уряд країни був націлений на залучення іноземних туристів та ініціював будівництво необхідних інфраструктур на берегах Іспанії та започаткував розвиток цілих міст. Важливого значення набула реклама в розвинених європейських країнах що викликало туристичний бум в Іспанії, тому що у порівнянні з іншими дорогими

європейськими країнами іспанська держава пропонувала дуже дешевий відпочинок. Завдяки цим реформам Іспанія зайняла місце першої туристичної держави Європи.

На початку 80-х років намітився спад туристичної активності через низку проблем та економічних труднощів: зниження темпів зростання світового туризму, проблеми валютно-фінансові, правові, торговельних стосунків. Дуже страждав транспорт, який в літній період працював з перевантаженнями. Щоб вийти із даного жахливого положення, Іспанія вдалася до рекомендацій, які полягали у необхідності надавати споживачеві максимально можливу інформацію про характеристики і служби готелів, облаштували і обслуговували готелі, стимулювали підприємців, приводити у відповідність з новою реальністю законодавство автономій та покладали більше зусиль для розвитку найбільш туристичних провінцій.

Напрочуд вдалою рекомендацією уряду стали впровадження планів маркетингу послуг, підприємств, туристичних зон і приватного сектору. Якщо туризм у Іспанії асоціювався лише з сонцем та пляжем, тепер поняття відпочинку розширено до «різноманітності під сонцем». Завдяки цим діям Іспанія вийшла на друге, після Франції, місце за кількістю іноземних туристів, які щороку відвідують країну, та змогла прийняти у 2019 році рекордну кількість відвідувачів – 83 мільйона. Історико-культурний потенціал країни є основою для розвитку культурно-пізнавального туризму, який включає все культурне середовище країни з традиціями і звичаями. Невід’ємною частиною є твори художників, архітекторів, музикантів, письменників, праці вчених, нематеріальне надбання, що включає фольклор, народні промисли, фестивалі, релігійні ритуали.

Особливістю культурно-пізнавального туризму є те, що зазвичай відвідувачі, які подорожують у межах даного виду туризму, це люди віком від 40 до 60 років, високоосвічені, мають естетичні вподобання, знаються на історії культурних пам’яток, мистецтві, етнічних та природних особливостях різних народів.

Охоплюючи всі аспекти подорожі, туризм є важливим засобом створення культурних зв’язків і міжнародного співробітництва. Завдяки пізнавальному туризму людина дізнається про життя, культуру, звичаї іншого народу. Імідж кожного туристичного регіону будується на основі рівня культурного розвитку. Від цього фактору залежить популярність туристичної області та направленість туристичних потоків до даного регіону. Успіх розвитку туризму залежить не тільки від матеріальної бази, інфраструктури та оснащення передовими технічними установами, але і від унікальності національної культурної спадщини.

Одним з основних завдань організаторів туризму є не тільки створення культурного комплексу для туризму, але й покладання сил на збереження його на досить тривалий історичний період. Більшість туристичних вподобань та інтересів визначається модою, тому постійно втримувати туристів біля визначених культурних надбань не є можливим. Уявлення про цінності культурних комплексів залежить від рівня освіти, національних особливостей

туристів, приналежність до суспільних верств населення та своєї особистої думки.

Довготривалість інтересу туристів до конкретного культурного об'єкту залежить також від того, чи відповідає він ціннісним критеріям, які сформовані у населення та чи може він стати об'єктом задоволення духовних та розумових потреб туриста. Стабільний інтерес прослідковується до таких об'єктів світової культурної спадщини, як єгипетські піраміди, антична архітектура, старовинні письмена та знаряддя праці наших предків. Ця культурна спадщина цінується вже не одне століття та продовжуватиме дивувати нащадків

Культурна місія туризму полягає у розширенні ціннісних горизонтів соціокультурного життя людини, в піднесенні людини над повсякденністю. У наш час культурно-пізнавальний туризм став ще більш прогресивним та насиченим цікавими формами проведення дозвілля. У світі цей вид туризму займає друге місце по популярності після пляжного

Архітектура в іспанській культурі завжди посідала провідне місце, тому уряд країни все багато століть поспіль піклується про свої культурні надбання не жалкуючи коштів на будівництво шедеврів та розвиток профільної освіти. Архітектура – це точний барометр рівня розвитку країни, її історії, культури й інтелектуального рівня народу, тому цей вид мистецтва є «візитною карткою» будь-якої країни. Кожен іспанець може гордо заявити, що його країна має найбезцінніший культурний скарб у всій Європі та навіть – світі.

Розвиток середньовічної архітектури Іспанії є поєднанням мавританського стилю з італо-французькими напрямками. Таке розмаїття архітектурних стилів створило різнопланові забудови середньовічних іспанських міст завдяки яких з'явилися вузькі звивисті вулиці, що вели до площі з ратушею та храмом. До сьогоденішнього часу збереглися міста-замки Андалусії, які є об'єктами культурно-пізнавального туризму. Вагомий вплив середньовічної архітектури мають регіони Бургундії, Каталонії та країна Басків.

Колоніальні часи принесли країні новий різновид архітектури – готику. У Валенсії в цей період було збудовано кращий зразок громадянської споруди - Лонха у місті Пальма, яка слугувала зразком для побудови інших архітектурних надбань цього регіону та Сарагоси. Всі ці будівлі зараз є екскурсійними об'єктами. До усіх туристичних екскурсійних маршрутів включено пам'ятки іспанського бароко - колегію Сан-Томасо, що в Мадриді та архітектурний ансамбль Пласа Майор в Саламанці.

Іспанія також не втрачає популярність серед подієвого туризму. Країна кожного року проводить багато видовищних фестивалів серед яких найпопулярнішим є Сан-Фермін. Не менш вражаючими та колоритними є фієсти, найважливіша з яких фієста у Валенсії та квітневий ярмарок в Севільї. Але найважливішим днем у житті кожного іспанця є 12 жовтня. Іспанідад - це національне свято, метою якого є святкування єдності і дружби між всіма іспаномовними країнами. Це свято присвячено багатій історії такої гостинної країни та запрошує усіх бажаючих дізнатися більше про її культуру.

Аналізуючи та порівнюючи регіони Іспанії на стан розвитку культурно-пізнавального туризму, дійшли висновку, що вісім регіонів Іспанії можуть

повністю задовольнити потреби відвідувачів у культурно-пізнавальному виді туризмі. Астурія, Балеарські острови, Канари, Кантабрія, Країна Басків, Ла-Ріоха та Мурсія мають позначку ресурсодефіцитних регіонів для пізнавального туризму. Тільки Андалузія та Каталонія мають велику кількість і значне різноманіття історико-архітектурних пам'яток та найбільш яскраво підходять для туристів у яких за мету є культурно-пізнавальний туризм.

Каталонія та Андалусіє є найпопулярнішими регіонами серед мандрівників у всій Іспанії. Як свідчать статистичні данні, Каталонія має більше туристів у своїх теренах, хоча вони з кожним роком відвідують регіон дуже нерівномірно. Для соціально-економічного розвитку держави розташування Каталонії є більш вигідним, ніж Андалусії, тому що близькість до такої передової туристичної держави, як Франція призвело до кращого фінансування культурної спадщини, ніж близькість до Португалії (країна яка є майже найбільш біднішою серед інших країн-членів Євросоюзу). Також у свій час на Каталонію був вплив християнської та католицької культур, тому вона є типовим прикладом європейського міста. Близькість регіону до середземноморських територій та континентальної Європи сприяють інтенсивному що туристичного, так і економічного розвитку. Подібного не можна сказати про Андалусію. Як відомо, португальсько-іспанські відносини вже протягом багатьох років нагадують суперництво та не сприяють жвавому обміну туристичного досвіду.

Особливістю ландшафтів Андалусії є те, що її природа надзвичайно контрастна. На її території поєднується холодна первозданна краса гірських вершин з жарким кліматом Середземноморського узбережжя. Андалусія володіє пустельною Альмерією, яка різко контрастує з болотними ділянками Кадіса. Високі скелі і міжгірські долини, які приваблюють мільйонів туристів що року плавно переходять у родючі рівнини Андалузської низовини. Кадіс має чудові соснові ліси, солоні озера, кам'янисту і пустельну місцевість, піщані дюни.

Каталонія у порівнянні з Андалусією має територію у два рази меншу, проте панування виключно середземноморського клімату наділив цей регіон не менш вражаючими контрастними територіями: від Піренейських гір до зелених лісів та боліт та кілометри ідеальних пляжів. Кожна пізнавальна подорож природою буде поєднуватися з культурними надбаннями, адже кожне місто та сільське поселення усіяне історичними пам'ятками та антропогенними надбаннями.

Каталонія, наскільки це можливо, тримається якомога далі від власне Іспанії. Каталонська мова тут найбільш уживана, ніж іспанська мова. А ось Андалусія зі своїми традиціями і культурою - справжнє втілення істинно іспанського способу. У Каталонії не прийнято танцювати пристрасний і запальний Фламенко, на відміну від Андалусії. Каталонці люблять сардану - повільний варіант хороводу. Андалусці у захваті від азартної кориди і барвистих карнавалів з буйством ритмів і нестримних веселощів. Проте не можна сказати, що каталонці позбавлені веселощів, вони з радістю та шалено по вболівають за свою футбольну команду «Барселона» та і взагалі – втрачають голову від футболу. Навіть за складом характеру каталонці і андалусці сильно різняться. В Андалусії розмовляти про все і ні про що одночасно - це стиль життя і її

невід'ємна частина повсякденного спілкування. Розмовляти прийнято як зі знайомими, так і з незнайомими, тому загубитися мандрівнику у незнайомому місці не вдасться – з радістю покажуть дорогу, запитають як справи, розкажуть щось зовсім не по справі та проведуть прямо до місця пошуку.

Іспанія цілком толерантна країна. Абсолютно різні люди відчувають себе вільно, спокійно і легко, де б вони не знаходилися. Об'єднує Каталонію та Андалусію дві позитивні риси характеру: терпимість і толерантність. Ніякої дискримінації немає і кожна людина може почувати себе у безпеці не зважаючи на колір шкіри, зовнішній вигляд, інтереси, думки і кохання. Також можна відмітити у двох регіонах доброзичливість, чуйність, й легкість у спілкуванні зі співрозмовником.

Дослідивши та порівнявши регіони Іспанії на наявність інфраструктурного забезпечення, висновки показують, що Каталонія та Андалусія є лідерами серед інших районів у цьому питанні. Інфраструктура регіонів вирізняється якістю та найновішим обладнанням. Ці два регіони об'єднують дуже розвинена система автотранспортних магістралей, добре розгалужена система залізничних маршрутів між провінціями та містами.

Готелі Каталонії та Андалусії відповідають міжнародним стандартам та відрізняють по кількості зірок від 1 до 5. П'ятизіркових готелів у регіонах Іспанії не дуже багато. Найбільший об'єм по розміщенню належить готелям із 2 і 3 зірками, які дуже близькі по набору послуг, проте відрізняються ціною. Готельними послугами користуються і самі іспанці, які подорожують своєю країною або приїздили до іншого міста за справами або у командировку.

За даними іспанського Національного інституту туризму, найбільшу кількість готелів має саме Барселона. У центрі міста вони розміщені майже усюди та добре поєднуються з вишуканими ресторанами, кафе, розважальними центрами.

Внутрішня транспортна система Іспанії має радіальну структуру з великим числом головних автодоріг і залізничних ліній, які сполучають між собою усі регіони країни. Національна Мережа Іспанських Залізниць підрозділяється на декілька видів потягів, залежно від швидкості і рівня комфорту.

На сучасному етапі розвитку туристичного ринку культурно-пізнавальний туризм є одним із засобів інформування громадян про інші регіони країни та світу. Цей вид туризму охоплює відвідування історичних, культурних або географічних визначних місць. Основна мета цих мандрівок – ознайомлення з пам'ятками історії, архітектури, мистецтва, природними та етнічними особливостями, сучасним життям народу тощо. Туризм відіграє важливу роль в осмисленні власної ідентичності, у відродженні локальних традицій. Для молоді особливо важливим є усвідомлення історико-культурного значення здобутків власної країни, гордості за неї.

Завдяки розвитку культурно-пізнавального туризму посилюється взаємовплив, взаємопроникнення культур. Розгортається процес масового долучення до загальнолюдських культурних цінностей. При тому не означає, що уніфікація культурних норм, прийняття загальної єдиної системи цінностей

зменшує значущість здобутків національних культур, адже для туризму останні мають особливу цінність

Держава замається організаційною та орієнтуючою діяльністю, що позитивно впливає на процес розвитку культурно-пізнавального туризму. Ця діє відтворюється на основі Державного управління торгівлі і туризму. Державному органу підпорядковані «Головне управління по туризму», «Інститут туризму Іспанії», «Інститут туристичних досліджень» які розробляють загальну стратегію і плани співпраці місцевих властей з підприємствами туристичного сектора. Наприклад, інститут туризму Іспанії займається управлінням туристичних бюро, які безкоштовно дають інформацію і поширюють брошури для туристів з описом місцевих визначних пам'яток та знайомлять з культурним надбанням Іспанії.

Важливою діяльністю займаються місцеві органи влади, які відіграють важливу роль у розвитку культурно-пізнавального туризму окремо по регіонах Іспанії. До обов'язків влади входять: планування, розробка, просування, маркетинг та реалізація продуктів та послуг культурного-пізнавального туризму можуть. Розвиток туризму потребує створення додаткових робочих місць, тому підтримка культурного туризму як економічну діяльність, покращує рівень життя людей в кожному із регіонів країни. В'їзний туризм поповнює державний бюджет країни, прямиє розвитку інфраструктури. Окрім відвідування історично-культурних пам'яток, важливими чинниками того, чому туристи обирають Іспанію для відвідування є: комфорт готелів, бездоганний сервіс, привітність місцевих жителів, толерантність та порівняно низький рівень коштовності туристичних послуг та ресурсів.

Великий вклад, який цінується у ХХІ столітті для розвитку культурно-пізнавального туризму Іспанії, це розвиток «туризм без бар'єрів», тобто - туризм для всіх. Країна проводить велику роботу по адаптації всіх культурних ресурсів до потреб інвалідів шляхом усунення архітектурних бар'єрів, забезпечення доступу до об'єктів культури та можливостей для відпочинку на природі, створення спеціальних норм в галузі транспорту, будівництва й благоустрою територій. Вже зараз багато пам'ятників архітектури, музеїв, заповідників, готелів та ресторанів Іспанії пропонують послуги, інфраструктуру і розваги, які повністю або частково адаптовані для використання інвалідами.

Ще більш доступнішим та цікавішим культурно-пізнавальний туризм пропонують турагентства, туроператори та гіді. Вони організують культурно-історичні і спортивно-розважальні екскурсії, різні ігри та змагання, а також надають як окремі послуги, так і пакет послуг, які постійно розширюються. Це у свою чергу сприяє збереженню та вдосконаленню культур, фольклору, мистецтв, артефактів, культурних громад.

Пріоритетним напрямком розвитку культурного-пізнавального туризму в країні в сучасності є інтеграція різних його видів. Більше уваги приділяється саме розвитку етнографічного туризму. Культурна спадщина Іспанії не можлива без етнографічних свідчень життя народу, його традицій, обрядів, творчості й культури. Також при конструктивній організації, етнографічний туризм у

поєднанні із культурно-пізнавальним стимулює розвиток традиційних промислів та стає джерелом доходу для місцевих жителів, особливо у сільській місцевості.

Особлива увага приділяється релігійному туризму, адже у XXI столітті він перестає бути прерогативою тільки лише паломників, а стає все більш привабливим для звичайних мандрівників, які насолоджуються спогляданням естетичною величчю архітектури та збагачують свої духовні знання.

Для розвитку туризму найбільш впливовим фактором є сьогоденна політична стабільність держави. Іспанія, яка і інша високорозвинена країна Європи стикається з певними проблемами, які впливають на культурний потенціал країни. Часті прояви терористичних атак створюють негативний образ привабливості Іспанії для туриста за кордоном, як цілком безпечною країни. Атаки дуже гостро впливають відразу на два аспекти розвитку культурного потенціалу країни. Перше: знижують одержувану від культурно-пізнавального туризму прибуток. Друге: є дуже серйозна загроза руйнації та ушкодження цінних культурних надбань. Можуть бути частково втрачені матеріальні та нематеріальні витвори архітекторів та художників, які неможливо буде відреставрувати.

У фінансово-економічній сфері Іспанія займає провідні позиції у світовій економіці. Утримуючись у трійці лідерів по туристичними прибуттями, країна виділяє багато коштів на підтримку інфраструктури, реставрацію матеріальних надбань та розвитку нових напрямів туризму. Іспанія тісно співпрацює з ЮНЕСКО та має у списку 48 культурних найменувань. Країна на охорону культурної спадщини витрачає великі кошти. Також держава субсидує власнику культурного об'єкта не менше як половину витрат на реставраційні та інші роботи, пов'язані з ним. За для більшої охорони та захисту об'єкт культури навіть частково не може бути змінений без узгодження державних інстанцій, що в свою чергу, мається на увазі проведення експертизи компетентних фахівців: архітекторів, істориків, проектувальників.

Науково-технічні фактори мають за мету використання сучасних інформаційних технологій в даній сфері діяльності. У XXI столітті Іспанія звертає все більше уваги на соціальні мережі, мобільні додатки, інтернет-сайти в якості каналів для поширення свого культурного продукту за кордоном та масової привабливості туристів до своїх теренів. Не втрачають популярність друковані періодичні видання, брошури, туристичні довідники, художня література та інші джерела інформації. Але якими б інноваційними не були технічні установи та розробки, ніщо не зможе замінити живого споглядання людиною на витвір мистецтва та не передасть відчуття таємничості, коли людина справді знаходиться у старовинному соборі. Тому якщо регіон зацікавлений в залученні туристів, він повинен планувати і розвивати спеціальні програми і заходи, що сприяють підвищенню інтересу до його культури, поширювати інформацію про свій культурний потенціал та залучити усі потрібні ресурси для розвитку та популярності своєї туристичної дестинації.

Проте є кілька рекомендацій, виконання яких можуть дозволити Іспанії зайняти перше місце у світі за туристичними потоками та розвинути культурно-пізнавальний туризм ще більше. На сам перед це стосується турсервісних

фірм, що спеціалізуються на проектуванні турів для знайомства з культурною спадщиною. Більша кількість наявних об'єктів культурної спадщини Іспанії не потрапляють до складу туристських маршрутів і програм. Небажання туроператорів працювати з новими для себе об'єктами та зупиняє процес інновацій та розширення нових для туристів пізнавальних точок на карті. Якщо турист знову і знову повертається до країни, він не бачить щось нове та наявні пам'ятки культури швидко набридають.

Для екскурсійного обслуговування також варто розробити низку рекомендацій. Загалом, проблема є з кваліфікаційною підготовкою екскурсіводів. Нестача глибокого за змістом і привабливого за формою тексту екскурсії не сприяє попиту серед туристів.

Інформаційне забезпечення для розвитку культурно-пізнавального туризму також потребує удосконалення та реформ. Діяльність туристично-інформаційних центрів, випуск популярної довідкової літератури, публікацію статей відповідного характеру в масовій періодичній пресі, підготовку циклів радіо- і телепередач, широке використання можливостей комп'ютерних технологій не завжди працює справно та інформативно. Зв'язки з громадськістю і проведення спеціалізованих туристських виставок потребують нової та креативної реклами.

За даними українських асоціації, існує потреба у якісних та кількісних змінах в процесі обміну та розвитку відносин між Іспанією та Україною на усіх рівнях: культурному, економічному, туристичному та соціальному. Потрібно розпочинати переговори в середині іспанського суспільства з метою визнання політичних прав та політичної участі українських громад у сфері життя Іспанії та руйнувати стереотипи й упередження стосовно культури та характеру українців.

Підсумовуючи досить негативні чинники, можна виділити ті, які потребують найбільшої уваги та рекомендацій на сьогоднішній день щодо їх усунення: кадровий дефіцит, яскраво виражена сезонність туристичного потоку, відсутність єдиної інвестиційної бази для розвитку об'єктів туризму, переважання частки неорганізованих туристів над організованими, економічні кризи через те, що Іспанія є однією з найбільш постраждалих від коронавірусної інфекції країн у Європі. Проте уряд дуже піклується про здоров'я громадян та з перших днів хвороби не покладає рук у боротьбі та залучилась співпрацею із ВООЗ (Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я). Запроваджуються усі обмежувальні заходи у країні: обмежене вільне пересування людей шляхом запровадження комендантської години; закриття кордонів країн; слідкування за дотриманням дистанції та наявності в усіх без виключення засобів індивідуального захисту (маски, рукавички, антисептики та спец одяг для медичних працівників); покладання усіх можливостей для вдалого щеплення громадян від коронавірусної інфекції.

Переглянувши рекомендації, Іспанія може зміцнити свої позиції на світовому туристичному ринку і стати одним із головних туристичних центрів світу. Адже кожен її регіон має вдале поєднання таких культур: кельтської, грецької, фінікійської, римської, арабської, іудейської і християнської. Каталонія

та Андалусія є центрами культурно-пізнавального туризму. Тут знаходяться відомі пам'ятки давніх часів, архітектурні забудови різних стилів та чудові шедеври мистецтва. Інтерес до культурної спадщини цих провінцій буде притягувати і надалі мільйони туристів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьєв О.Є. Оцінка забезпеченості рекреаційно-туристськими ресурсами адміністративно-територіальних одиниць Королівства Іспанія. *Вісник ДІТБ*. Сер. Економіка, організація і управління підприємствами в туристичній сфері. 2007. №11. С.121–127.
2. Балабан Р. Україна – не Іспанія. Акценти соціально-політичного порівняння. *Наукові записки*. Вип. № 2 (70). С. 35–46.
3. Барна М.Ю. Сутність соціальної та економічної ефективності роздрібної торгівлі // Матеріали наукової конференції «Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції». Львів. 2017. С.62–64.
4. Бартошук О.В. Моделі розвитку індустрії туризму (зарубіжний досвід). *Держава і регіони*. Сер. Економіка та підприємництво. 2011. №2. С. 62–68.
5. Биркович В.І. Розвиток туристичної галузі в регіоні. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2 (18). С. 142–3.
6. Близнюк А.М., Давиденко Л.І., Коніщева Н.Й. Механізми державного регулювання сфери туризму: сутність і шляхи удосконалення. *Вісник ДІТБ*. Сер. Економіка, організація і управління підприємствами (в туристичній сфері). 2007. №11. С. 76–84.
7. Божко Л.Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України. *Культура України*. 2011. № 32. С. 33–45.
8. Бондаренко М.П. Туристичний сектор економіки України: реалії та перспективи. *Економіка і прогнозування*. 2011. № 1. С. 104–119
9. Бусол Л.М., Левчук Л.О., Левчук Н.І. Іспанія на світовому ринку туристичних послуг: *Молодий вчений*. 2015. № 1(1). С. 203–206.
10. Ван Циншен. Історико-культурний туризм і розвиток туристичних міст. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. №35. С. 11–15.
11. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг : навч. посіб. Х.: Харківський нац. ун-т міського госп-ва ім. Бекетова О. М., 2013. С. 136–162.
12. Вуйцик О.І. Вплив рекреаційно-туристичного комплексу на розвиток економіки держави. *Вісник Львівського університету*. Сер. *Міжнародні відносини*. Львів, 2008. № 24. С. 30–42.
13. Герасименко В.Г. Теорія туризму як складова туризмології. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2011. № 2 (42). С. 173–180.
14. Гілецький Й.Р., Сливка Р.Р., Атаманюк А.Д., Чобан Р.Д. Географія : міжнародний туризм, основні туристичні регіони світу : підручник. Харків : Ранок, 2017. 208 с
15. Годлевська Ю.В. Тенденції розвитку іспанської архітектури в поставторитарний період : *Науковий вісник Гілея*, 2014. №80. С. 32–36.
16. Головка О.М., Кампов, Н.С., Махлинець С.С., Симочко Г.В. Організація готельного господарства : навч. посіб. за ред. О.М. Головка. С. 7–13.

17. Гостева Н.П. Місце туристичної індустрії України у світі. Держава та регіони. Сер. *Державне управління*. Запоріжжя. 2009. № 2. С. 42–50.
18. Гуменюк А.І. Зарубіжний досвід державного регулювання туризму. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2015. №. 16. С. 111–127.
19. Дичковський С.І. Культурний туризм в контексті становлення цифрового суспільства (digital society). *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва*: зб. наук. пр. Київ. 2020. С. 76–90.
20. Дичковський С.І. Розвиток культурного туризму в епоху постіндустріального суспільства. *Географія та туризм* : наук. журнал. ред. С.П. Запотоцький. Альфа-ПК. Київ. 2020. №58. С. 11–18.
21. Дичковський С.І. Позиціонування національного продукту на світовому ринку культурних туристичних послуг. *Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки* : Вектор. Тернопіль. 2020. С. 236–241.
22. Дончук Т.В., Поляков Є.М. Біонічні аспекти у творчості Антоніо Гауді. *Вісник Томського держ. архітектурно-будівного ун-т*. 2018. Т. 20. № 2. С. 9–30.
23. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: навч. посібн. ЦНЛ. 2004. 236 с.
24. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу. *Центр учбової літератури*. 2007. 224 с.
25. Зайцева В.М. Можливості та розвиток сучасного туризму: світовий та національний досвід : монографія. ТОВ «ЛПКС». Запорізький нац. ун-т. Запоріжжя. 2014. 276 с.
26. Звіт Всесвітньої Туристичної Організації. *Туристична бібліотека*: веб-сайт. URL: <https://tourlib.net/wto.htm>
27. Іванунік В.О., Явкін В.Г. Атрактивність рекреаційно-туристичних територій: навчальний посібник. Чернівецький нац. ун-т. Чернівці. 2012. 248 с.
28. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму. Вища освіта XXI століття : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 334 с.
29. Ковешніков В.С. Інноваційні види туризму / В.С. Ковешніков, О.С. Ліфіренко, Н. М. Стукальська // *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 4. С. 38 – 44.
30. Кравчук І. Державне регулювання розвитку туризму: зарубіжний досвід та перспективи впровадження. *Вісник Львівського ун-т*. Сер. *Міжнародні відносини*. Львів. 2008. №24. С. 134–141.
31. Кулешова Г.О. Туристсько-рекреаційні ресурси світу : навч. посіб. Харківський нац. ун-т ім. Каразіна В. Н., Харків. 2012. 60 с.
32. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг : посібник. Київ: Альтерпрес, 2002. 232 с.
33. Мазурик З.В. Культурна спадщина регіону як туристичний продукт. *Вісник ДІТБ*. Сер. *Економіка, організація і управління підприємствами*. Львів. 2006. №10. С.178–182.
34. Малюга Л.М. Розвиток культурного туризму. *Туристичний бізнес та екзистенційний пошук особистості*: ХДАК. Харків. 2019. С.10–12.

35. Масляк П.О. Рекреаційна географія: навч. посіб.. Знання. Київ. 2008. 343 с.
36. Мацука В.Н. Інвестиційне забезпечення культурного туризму на основі цінності всесвітньої спадщини. Миколаївський нац. ун-т ім. В.О. Сухомлинського. Сер. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. №9.
37. Міщенко А. Г. Міжнародне співробітництво в сфері туризму. Науковий вісник Київського гуманітарного інституту. Сер. *Економічні науки*. 2008. №1. С. 18–24.
38. Непочатенко В.О. COVID-19 і туризм : аналіз ситуації та економічні шляхи виходу з кризи : наукове видання. *Ефективна економіка*. 2020. №7. С. 35–42.
39. Офіційний туристичний портал Іспанії. *Іспанський інститут туризму* : веб-сайт. URL: <https://www.spain.info/ru/> (дата звернення: 15.03.2021)
40. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні. *Hotel and Destination Consulting*: веб-сайт. URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf> (дата звернення: 11.03.2021)
41. Подлепіна П.О. Закордонний досвід організації туризму на сучасному етапі (на прикладі Іспанії). Вісник Харківського нац. ун-т. Сер. *Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. Харків. 2013. С. 169–174.
42. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України. / Наук. ред. Руденко Л.Г. Інститут географії НАН України. 2012. 208 с. URL: https://igu.org.ua/sites/default/files/pdf-text/PolyvachK_Heritage.pdf
43. Полковниченко Д.Ю. Теоретичні засади державного регулювання економічної безпеки регіонів. Харків: *Вісник НУЦЗУ*. 2016. С. 36–41.
44. Пронкевич О.В. Культурний туризм і винайдення Іспанії : *Вісник Чорноморського державного ун-т ім. Петра Могили*. Сер. Філологія. 2009. Т. 124. № 111. С. 91–93.
45. Закон України «Про Туризм» від 15. вер. 1995 р. № 324/95-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 08.05.2021)
46. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва : навч. посіб. *Центр учбової літератури*. 2007. 344 с.
47. Рега М.Г. Туристичний бізнес в економічному просторі України. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. Київ. 2009. № 19. С. 299–303.
48. Савранчук Л.А., Явкін В.Г. Рекреаційна географія. *Письмові консультації*. Чернівецький нац. ун-т. Чернівці. 2012. 110 с.
49. Сапожнікова О.М. Країнознавство : Теорія та методика туристського вивчення країн : навч. посіб. Академія, 2004. 240 с
50. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу : навч. посіб. Ніжин : Ніжинський держ. ун-т ім. Гоголя М.В. 2010. 336 с.
51. Смирнов І.Г. Визначення рівня конкурентоспроможності країн світу в туризмі: сучасні підходи. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. Сер. Економічні науки. 2015. №5-6 (82-83). С. 37–49.

52. Соловійов Д.І. Вдосконалення понятійного апарату теоретичного забезпечення функціонування туристичної сфери. *Вісник Бердянського ун-т менеджменту і бізнесу*. 2011. № 4 (16). С. 82–88.
53. Темник І.О. Умови та чинники розвитку міжнародного туризму. *Ефективна економіка*. № 3, 2011. С. 137–140.
54. Толочко А.О. Розвиток Європейського ринку туристичних послуг. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра с.-г. наук : 14.04.12. Київ. 21 с.
55. Ціхановська В. М., Ковальчук С. Я. Тенденції розвитку світового ринку туристичних послуг в умовах посилення глобалізаційних процесів. *Вісник Миколаївського нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Сер. Глобальні та національні проблеми економіки*. №7. Миколаїв. 2015. С. 86–89.
56. Чорненька Н.В. Організація туристичної індустрії : навч. посіб. Київ: Атіка. 2006. 264 с.
57. Школа І.М. Менеджмент туристичної індустрії : навч. посіб. Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ. 2003. 662 с.
58. Шуплат О.М. Формування поняття «туризм» у сучасній економічній науці. *Ефективна економіка*. 2015. № 12. С. 1–7
59. European statistical. *Eurostat* : веб-сайт. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/> (дата звернення: 13.03.2021)
60. Most travel tourism competitive countries. Competitiveness Report 2019. *World Economic Forum: веб-сайт.* URL: http://reports.weforum.org/pdf/ttci2019/WEF_TTCI_2017_Profile_ESP.pdf (дата звернення: 15.03.2021)
61. UNWTO. *World Tourism Barometer: веб-сайт.* URL: <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347> (дата звернення: 23.04.2021)
62. UNWTO. *World Tourism Organization: веб-сайт.* URL: www.unwto.org (дата звернення: 07.03.2021)

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

«Собор Святого Сімейства. Барселона»

URL: <https://decorateme.com/articles/remont-materialy/khram-sviatogo-semeisterva-antonio-gaudi-96>

ДОДАТОК Б

«Парк Гуеля. Барселона»

URL: <https://barcelonatm.ru/park-guel-barselona/>

«Музей Прадо. Мадрид»

URL: <https://www.sputnik8.com/ru/madrid/sights/muzey-prado/info>

«Театр-музей Сальвадора Далі. Барселона»

URL: <https://espanarusa.com/ru/pedia/article/71580>

«Воєний парад по бульвару Кастельяна у честь національного свята – Іспанідад»

URL: <https://guruespanol.ru/ispaniya/kak-prazdujut-nacionalnyj-den-ispanii.html>

«Корида»

URL: <https://kozhen.in.ua/korryda-vse-shcho-varto-pro-nei-znaty/>

«Альгамбра. Кордова»

URL: <https://uatraveller.com/primechatelnosti/166-algambra-granada-ispaniya-chast-1.html>

ДОДАТОК Д

«Монжуїк. Каталонія»

URL: <https://ispaniagid.ru/gora-montjuic/>